

İNSAN DİN VE PEYGAMBER

*Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları/594
Halk Kitapları/149*

Tashih
*Ali Osman PARLAK
Altan ÇAP*

Dizgi & Grafik
*Recep KAYA
Hüseyin DİL
Esmer UBİÇ*

Baskı
*Saray Matbaacılık Ltd. Şti.
Tel: 0312 384 25 38*

*05-06-Y-0003-...
ISBN 975-19-...*

© Diyanet İşleri Başkanlığı

*Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Derleme ve Yayın Şubesi Müdürlüğü
Tel: (0312) 295 72 75*

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

İNSAN DİN VE PEYGAMBER

Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ

ANKARA – 2005

Bu kitap, Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 27.03.2003 tarih ve 60 sayılı kararı ile basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
İNSAN, DİN VE PEYGAMBER	9
GİRİŞ	9
I. İNSAN.....	10
II. DİN	28
III. PEYGAMBER.....	33
1- PEYGAMBERİN DİN İLE İLGİLİ GÖREV- LERİ.....	38
a) Tebliği.....	38
b) Tebyin.....	39
c) Teşri.....	39
2- Hz. MUHAMMED (S.A.V.)'İN ÖRNEKLİK MİSYONU.....	46
a) İnançlı.....	46
b) İbadeti.....	47
c) Ahlakı.....	50
1) Adaleti.....	62
2) İhsanı.....	66
3) Takvası.....	68
4) İstikameti.....	70
5) Hilmi.....	71
6) Merhameti.....	74
SONUÇ	77
BİBLİYOGRAFYA.....	79

ÖNSÖZ

Allah'ın en mükemmel varlığı olan, ruh ve bedenden oluşan insanın sevmeye ve kızma, üzülmeye ve sevinmeye gibi duyguları, iyilik ve kötülük yapabilme gibi yetenekleri yanında inanma ve ibadet etme gibi görevleri vardır. İnsan din duygusu ile yüklü olarak yaratılmıştır. Yaratılış gayesi Allah'ı tanımak ve O'na ibadet etmek olan insan, ölümü ve hayatı ile imtihana tabi tutulduğu için din, iman ve ibadet konusunda zorlanmamıştır. Çünkü o, akıl ve irade sahibidir. İnsan aklını, irade ve yeteneklerini kullanarak doğruyu bulabilir, yanlış, kötü ve çirkin olan şeylerden sakınabilir. Ancak insan her şeyi akli, iradesi ve yetenekleri ile çözemez. Öte yandan insan, daima kötülüğü emreden nefsinin ve vesvese veren şeytanın düşmanlığı ile karşı karşıyadır.

Allah, kullarına karşı çok merhametlidir. Onlara akıl, irade ve yetenekler vermekle yetinmemiş, ilk insandan itibaren peygamberler ve kitaplar göndermek suretiyle onlara doğru yolu göstermiş, onların dünya ve âhirette mutlu olmalarını, nefsin ve şeytanın düşmanlığından korunmalarını istemiştir. İnsanların buna ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacı sebebiyle olmalı ki tarihin her döneminde insanlar bir dine sahip olagelmışlerdir.

İnsan her zaman dine muhtaçtır. Bilimin, teknolojinin ve teknolojinin gelişmesi bu ihtiyacı yok edememektedir. İnsanın mutluluğu sadece maddi ihtiyaçlarını karşılamaktan ibaret olmadığı açıktır. İnsanları ahlak ve meziyet sahibi yapmada, karşılıklı haklara saygı göstermede, kötülüklerden korunmada, dürüst ve adil olmada en büyük âmil dindir. Bu sebeple Allah, insanları, ilk insan Adem (a.s.)'den itibaren hak dîni kabul etmekle sorumlu tutmuştur. Son olarak da Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) vasıtasıyla, insanları hükmünü kıyamete kadar sürdürecektir olan İslam'a çağırmıştır.

İnsanın dine, dinin de tebliğ ve teybine ihtiyacı vardır. İnsanlara dini tebliğ eden ve dîni kuralların nasıl anlaşılıp uygulanacağını gösteren ve öğreten peygamberdir. İşte elinizdeki bu eserde insanın genel yapısı, dine ve peygambere olan ihtiyacı anlatılmaktadır.

Başarı Allah'tandır.

Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ
22/08/2002 Etlik – ANKARA

İNSAN, DİN VE PEYGAMBER

GİRİŞ

İnsan, Allah'ın yer yüzünde en değerli yaratığıdır. Her şey, insan için, onun huzur ve mutluluğu içindir. İlk insandan itibaren peygamber ve kitaplar gönderilmesinin amacı da budur.

Son ilâhî kitap Kur'an, bütün insanlığın rehberi, son Peygamber Muhammed (s.a.v.) ise bütün insanlar için; şahit, müjdeci ve uyarıcıdır. Allah'ın Resulünde insanlar için, onların inanç, söz, fiil ve davranışları için en güzel örnekler vardır. Çünkü Peygamber (s.a.v.), âlemlere rahmet olması ve güzel ahlakı tamamlaması için gönderilmiştir. O, nümune-i imtisaldir. Dünya ve âhiret mutluluğunu, huzur ve sükûnu yakalamak, işinde, mesleğinde, fert, aile ve toplum hayatında başarılı olmak isteyen her seviyedeki insanın onu örnek alması gerekir. Onun hayatında herkes için her konuda davranış modelleri vardır.

Kur'an'ı rehber, Peygamberi *üsve-i hasene* olarak alabilmemiz için “**insanı**”, “**dini**” ve “**peygamberi**” iyi tanımamız gerekmektedir. İnsanı tanımak gerekir, çünkü Peygamberi örnek alacak insandır. Peygamberi tanımak

gerekir, çünkü o, örnek alınacaktır. Dini tanımak gerekir, çünkü Peygamberi örnek almada ölçü dindir. Dolayısıyla çalışmamızı üç bölümde sunmaya çalışacağız.

I- İNSAN

İnsan, Allah'ın en mükemmel ve en üstün varlığıdır. Yüce Allah,

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ

“Biz insanı en güzel biçimde yarattık” buyurmuştur. (Tin 95/4)

Âyette geçen “*ahsen-i takvîm*” ifadesi; maddi ve manevi her türlü güzelliği ifade eder. Boyunun düzgünlüğünü, endamının eşsizliğini, akıl, irfan ve düşünce sahibi oluşunu, konuşan, yazan ve sanat kabiliyeti olan bir varlık oluşunu; hakkı batıldan, güzeli çirkinden, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, hayrı şerden, tatlıyı acıdan ayırabilen bir yaratık oluşunu ifade eder.

İnsan, Allah'ın özene-bezene yarattığı bir şaheseridir. Hiç şüphesiz âlemde varolan her şeyi yaratan ve onları nizama koyan Allah'tır. (Furkân, 25/2) Ancak Allah, insanın yaratılışına ayrı bir özen göstermiştir.

قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيْدِي...

“Allah, ‘ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni men eden nedir?... dedi” (Sâd 38/75) âyeti, bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Âyette geçen “biyedeyye”= “iki elimle” ifadesi; “Allah’ın gücü kudreti” anlamına geldiği gibi “Allah’ın insanı özel bir itina ile yarattığını” da ifade eder. Hamdi Yazır, مَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ “iki elimle yarattım” demek; hiç bir sebep araya girmeksizin doğrudan doğruya bizzat Allah’ın kudretiyle” anlamında olduğunu söylemiştir.¹

-Allah, ilk insanı, ana-baba gibi bir vasıta olmadan bizzat kendisi toprak-su karışımı balçıktan yaratmış ve ona kendi ruhundan üflemiştir:

فَإِذَا سُوِّيْتَهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ

“Onu düzenleyip insan şekline soktuğum ve ona ruhumdan üflediğim zaman (ey melekler!) Hemen ona secde edin (onu selamlayın dedim)” (Sâd 38/72) âyeti bu gerçeği ifade eder.

İlk insan Adem (a.s.) gibi Allah diğer insanların da beden ve uzuvlarını düzenledikten sonra onlara kendi ruhundan üflemiştir:

... وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ * ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ *
ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ
قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ

“... Allah insanı yaratmaya çamurdan başladı. Sonra onun soyunu dayanıksız bir suyun özünden vâd etti. Sonra

1. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, II, 410. Eser Kitabevi, İstanbul-1971.

onu düzenleyip şekil verdi ve ona ruhundan üfledi. O, sizin için kulaklar, gözler ve kalpler yaratmıştır. Ne kadar az şükrediyorsunuz.” (Secde 32/7-9)

Allah insana, gerçekleri görebilecek göz, duyabilecek kulak, anlayabilecek kalp vermiştir:

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Siz hiç bir şey bilmezken Allah sizi analarınızın karından çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi” (Nahl 16/78) âyeti bu gerçeği ifade eder.

Allah, insana iyiyi kötüden ayırabilecek yetenek, akıl ve fikir vermiştir:

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا * فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا

“Nefse ve onu şekillendirene, ona fücürünü ve takvasını ilham edene yemin olsun ki” (Şems 91/7-8) âyeti bunu ifade etmektedir.

Âyette geçen “ilham”; bir manayı insanın gönlüne ilkâ ve telkin etmektir. “Fücûr”; haktan dönmek, hak yoldan sapmak, fık (itaatsizlik) ve isyana düşmektir. “Fücür”; şirk, küfür, nifak, zina, yalan, içki, kumar, hile... gibi her türlü şer ve ma’siyet olan inanç, söz, fiil ve davranışlara denir. “Takva” ise; Allah’ın koruması altına girmek, O’na karşı gelmekten sakınmak, emir ve yasaklarına riâyet et-

mektir. “**Takva**”; iman ve itaat, hayır ve hasenat gibi her türlü güzel amelleri ifade eder.

Bu âyete göre insan hem hayrı hem de şerri işleyebilme yeteneğine sahiptir.

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ * وَلِسَانًا وَشَفَقَيْنِ * وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ

“Biz ona iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi, ona hayır ve şer yolunu göstermedik mi?” (Beled 90/8-10) âyeti de aynı gerçeği ifade eder.

İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliği de budur. Yani onun; iyilik ve kötülük, hayır ve şer işleyebilme yeteneğine sahip olmasıdır. İnsan, bu yeteneğini iyiye veya kötüye kullanabilir. Hak veya batıl yola gidebilir. Peygamber veya şeytanın yoluna uyabilir. Yaptığı tercihe göre mükafat veya cezayı hak eder.

Aklını ve fikrini, gözlerini, kulaklarını ve kalbini kullanıp “**takva**” yoluna giren doğru yolu bulur, huzura erer. Nefsine (heva ve hevesine) uyup “**fücür**” dalan Hak’tan sapar ve ziyana uğrar.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيَهَا * وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيَهَا

“Nefsini (fücurdan=şirk, küfür, nifak ve isyandan) temizleyen kurtuluşa ermiştir. Nefsini kirletip örten ise ziyana uğramıştır” (Şems 91/9-10) âyeti bunun delilidir.

Aklını, kalbini, gözlerini, kulaklarını ve dilini fücurdan

uzaklaştırıp takvada kullanmayan insan azabı hak eder. Yüce Allah;

... وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ

“...Allah, azabı/rezilliği akıllarını kullanmayanlara verir, (onları murdar/inkarcı kılar)” (Yûnus 10/100) âyeti ile bu gerçeğe işaret etmiştir.

Allah, Kur’an’da bir çok âyette نَعَلَكُمْ تَعْقِلُونَ “akıllarınızı kullanmıyor musunuz?” buyurarak insanların akıllarını kullanmalarını istemektedir:

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ

“Allah katında canlıların en kötüsü akıllarını kullanmayan, (gerçekleri konuşmayan ve duymayan) dilsiz ve sağırlardır.” (Enfâl 8/22)

... فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ

“... Çünkü gözler değil göğüslerdeki kalpler kör olur.” (Hac 22/46)

Kalbini, gözlerini ve kulaklarını gerçekleri anlamada, görmede ve duymada kullanmayan insanların diğer canlılardan ne farkı kalır? Bu gerçeği yüce Allah (c.c.) âyetinde şöyle ifade etmektedir.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَهُمْ

أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَهُمْ أَدَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ
أَضَلُّ أَوْلَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ *

“Andolsun biz cinler ve insanlardan bir çoğunu cehennem için yarattık. Çünkü onların kalpleri vardır (fakat) onları (gerçekleri) anlamada kullanmazlar. Gözleri vardır (fakat) onlarla (gerçekleri) görmezler. Kulakları vardır (fakat) onlarla (gerçekleri) duymazlar. İşte onlar hayvanlar gibidir hatta daha da şaşkındırlar, işte asıl gafiller onlardır.” (A'râf 7/179)

Akıllarını, gözlerini, kulaklarını ve kalbini hayırda kullanmayanlar Peygambere de kulak vermezler, Onu örnek ve rehber edinmezler. Bu gerçeği yüce Allah (c.c.) şöyle bildirmektedir.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ *
وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ

“Onlardan (kafirlerden) seni dinleyenler vardır Fakat sağırlara -akıllarını da kullanmıyorlarsa- (gerçekleri) sen mi duyuracaksın? Onlardan sana bakanlar da vardır. Fakat (gerçekleri) görmüyorlarsa (bu) körleri sen mi doğru yola ileteceksin?” (Yûnus 10/42-43)

Çünkü kafirler; kulakları olduğu halde sağırdırlar, gözleri olduğu halde kördürler, dilleri olduğu halde ahrazdırlar. Zira akıllarını kullanmazlar, bu yüzden hakkı kabullenmezler. Şu âyet bu tür insanları tanıtmaktadır.

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِهَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دَعَاءَ وَنِدَاءَ صُمُّ
بِكُمْ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ

“O inkar edenlerin durumu, sadece (çobanın) bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumu gibidir. (Onlar), sağır, dilsiz ve kördürler. Onlar akıllarını kullanmazlar.” (Bakara 2/171)

Aklını kullanmayanlar, nefislerine uymuşlar, nefislerini tanrı edinmişlerdir. Bu kimseler, Peygamberin mesajına kulak vermezler. İşleri güçleri nefislerinin arzularını tatmin etmektir. Bu davranışlarıyla diğer canlılar derekesine inmişlerdir. Şu âyet bunun delilidir:

أَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا * أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ
أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا

“Arzusunu tanrı edinen kimseyi gördün mü? (Ey Peygamberim!) Ona sen mi vekil olacaksın? Yoksa sen onların çoğunun (Hakkı) işittiklerini veya düşündüklerini mi sanıyorsun? Hayır onlar hayvanlar gibidir hatta onlar yol bakımından daha da şaşkındırlar.” (Furkân, 25/43-44)

Hayra veya şerre, hakka veya batıla yönelebilde yeteneğine sahip kıldığı insanı Allah (c.c.); aklını, fikrini, gözünü, kulağını, elini, dilini ve kalbini hayırda ve hakta kullanmakla sorumlu tutmuştur. Neye karşı sorumlu,? Yaratan'ına, O'na kulluk etmeye ve Peygamberine uyma-

ya, onu örnek edinmeye karşı sorumlu. Bu sorumluluğunu yerine getirmeyenler nefesine uymuş ve ziyana uğramış insanlardır.

Allah, kâinata bulunan her şeyi insan için var etmiş ve insanın emrine sunmuştur. Şu âyetler bu gerçeğin ifadesidir:

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَافِي الْأَرْضِ جَمِيعًا...

“O Allah ki yerde olanların hepsini sizin için yarattı...”

(Bakara 2/29)

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَافِي السَّمَوَاتِ وَمَافِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini kendi katından (bir lütuf olmak üzere) size boyun eğdirmiştir. Elbette düşünen bir toplum için ibretler vardır.” (Câsiye 45/13)

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا...

“Allah’ın nimetlerini saymaya kalksanız onu sayamazsınız...” (Nahl 16/18)

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا

“Biz hakikaten insan oğlunu şan ve şeref sahibi kıldık.

Onları (çeşitli nakil vasıtalarıyla) karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın bir çoğundan üstün kıldık.” (İsrâ 17/70)

Allah’ın insanı en güzel biçimde yaratması, ona ruhundan üflemesi, hayra ve şerre yetenekli kılması, göz, kulak, dil, kalp, akıl, fikir ve sayısız nimetler vermesi bir gayeye yöneliktir, abes ve boş yere değildir. Bu gaye de “Allah’a ibadet etmektir”.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım” (Zâriyât 51/56) âyeti bunun ifadesidir.

Evet insan Allah’a ibadet için yaratılmıştır. Göklerin, yerin ve dağların yüklenmekten çekindiği ilahî “emaneti” insan yüklenmiştir.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا
وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ...

“Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik, (ancak) onlar bunu yüklenmekten çekindiler. (Sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi...” (Ahzâb 33/72)

Kâdı Beydâvî’nin de işaret ettiği gibi “insanın yüklenmediği emanet” düşünce ve akıl yeteneğidir. Çünkü aklın varlığı ve iyiyi kötüden ayırabilme yeteneği sebebiyle insan, dini tekliflere muhatap olmuş, ibadet ve itaatle sorumlu tutulmuştur.

İnsan, akıl ve düşünce sahibi olduğu için “emaneti” ka-
bullenmiş ve yer yüzünde Allah’ın “halifesi” olmuştur:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً

“Hatırla ki Rabb’in meleklere: Ben yeryüzünde bir ha-
life yaratacağım dedi...” (Bakara 2/30)

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ...

“O Allah ki sizi yeryüzünün halifeleri yaptı...” (En’âm 6/
165)

“İnsanın yer yüzünde Allah’ın halifesi olması”; Allah’-
ın yasalarını yer yüzünde uygulaması ve ilahî iradeye
uymasıdır. İnsanın “halife” olarak görevi Allah’ın iradesi
doğrultusunda hareket etmesidir.

İnsan, yüklendiği “emaneti” ve “halifelik” görevini
yerine getirmede zorlanmamış bu hususu, kendi irade ve
tercihine bırakılmıştır. Bu, onun ölümü ve hayatı ile “imti-
han”da olduğunun ifadesidir. (Mülk 67/1)

Bu serbestliğin sonucu insanlardan kimi kafir kimi de
mü’min olmuştur.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ...

“O Allah ki sizi yarattı. Sizden kiminiz kafir kiminiz de
mü’mindir...” (Teğâbun 64/2)

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا * إِنَّا
هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

“Biz insanı katışık bir nutfeden yarattık. Onu imtihan
edelim diye kendisini işiten ve gören yaptık. Biz ona yolu
gösterdik. (O) ya şükredici olur ya da nankördür.” (İnsan 76/
2-3)

Bu âyetler, insana inanma hürriyetinin verildiğini,
kendi iradesiyle imanı veya küfrü seçtiğini ifade etmekte-
dir. Allah, insanı iman veya küfrü tercihinde serbest
bırakmakla birlikte cennet ve nimetlerini hatırlatarak onu
imana çağırmış, cehennem ve azabını bildirerek küfür ve
isyandan sakındırmıştır. (Kehf 18/29-31; İnsan 76/4-22)

Allah’ın insanı “en güzel biçimde yaratması”, “ona ru-
hundan üflemesi”, “onu yer yüzünde halife yapması”,
“her şeyi onun için var etmesi”, “sayısız nimetler verme-
si” ve “pek çok yarattıktan üstün kılması” onu “ibadet ile
sorumlu” tutması sebebiyledir.

İnsana bu görevini yerine getirebilmesi için akıl, fikir,
iyi ve kötüyü birbirinden ayırabilecek yetenek, gerçekleri
görebilecek göz, duyabilecek kulak ve idrâk edebilecek
kalp vermiş; bununla yetinmemiş kitap ve peygamberler
göndermiştir. Gönderdiği kitap ve peygamberlerle insana
doğru yolu göstermiş, dünya ve ahiret saadetini
sağlayabileceği, yolunu şaşırılmayıp görevini en mükem-
mel bir şekilde yapabileceği kurallar bildirmiş, peygam-
berleri insanlara örnek yapmıştır.

İnsana akıl, fikir ve iyiyi kötüden ayırabilecek yetenek verildiğine göre “**din**” ve “**peygamber**” gönderilmesine ihtiyaç var mıydı? Bazı insanlar böyle düşünebilir. Düşünenler ve biz aklımızla her sorunumuzu çözeriz, işlerimizi yaparız, doğru yolu buluruz, dine ve peygambere ihtiyaç yoktur diyenler vardır. Ancak insanın yapısını, genel karakterini iyi bilenler böyle düşünmemekte, insanın; Allah’ın dinine ve peygamberin rehberliğine ihtiyacının olduğunu söylemektedirler. İnsanlık tarihi bu gerçeği doğrulamaktadır. Çünkü akıl; dünyevî işleri, insânî ilişkilerdeki doğru olanları, bu âlemin bir yaratıcısı olduğunu kavraya bile Allah’a karşı görevleri, insanın yaratılış gayesi olan “ibadet” görevini nasıl yapacağını kendiliğinden kavrayamaz.

İnsanı yaratan ve onu en iyi bilen hiç şüphesiz ki Allah’tır. İnsana akıl ve bir çok yeteneği de veren Allah’tır. Eğer insanın bir dine ve peygamberin rehberliğine ihtiyacı olmasaydı “**din**” ve “**peygamber**” göndermezdi. İlk insandan itibaren din ve peygamber göndermesi insanın dini kurallara ve peygamberin rehberliğine ihtiyacının olduğunu ortaya koymaktadır. Evet her insanın ilâhî kitap ve peygamberin rehberliğine ihtiyacı vardır. Çünkü insan;

Hayrı/iyiyi işleyebildiği gibi şerri/kötü olanı da işleyebilir. Çünkü o, zayıf yaratılmıştır ضَعِيفًا خُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا (Nisâ 4/28)

Zafiyeti; şehvetine düşkün, öfkesine mahkum, tahammülsüz, nefsinin arzularına, heva ve hevesine ve dünya

lezzetlerine karşı koymada âciz oluşudur. وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا “Çünkü o, çok acelecidir.” (İsra, 17/11) خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ “insan çok aceleci yaratılmıştır.” (Enbiya, 21/37)

Bu sebeple, وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ “İnsan hayra dua eder gibi şerre de dua eder.” (İsrâ 17/11)

Her şeyin istediği anda oluvermesini ister. Sevinç halinde hayır; keder ve öfke halinde nefsi, çocukları ve malı-mülkü aleyhine şer ister, beddua eder. Ebedî nimetler yurdu cennet yerine bir oyun ve eğlence ve aldatıcı bir zevkten ibaret olan dünyayı ister. (Hadîd 57/20) Helali ister gibi haramı da ister. İyilikten önce kötülüğü arzu eder. (Ra’d 13/6)

وَلَوْ يُعِجِلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتَعْجَلَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقَضَى إِلَيْهِمْ أَجْلَهُمْ...

“Eğer Allah, insanlara hayrı çabucak istedikleri gibi şerri de acele verseydi elbette onların ecelleri bitirilmiş olurdu...” (Yûnus 10/11) Çünkü insan;

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا

“Helu’ (çok hırslı ve cimri) olarak yaratılmıştır” (Me’âric 70/19)

... إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

“...Çok zalim, çok cahildir” (Ahzâb 33/72)

... إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ

“Çok nankördür.” (Hac 22/66)

إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَيُؤْسِفُنَا فَنُوطُ

“Bir şerle karşılaşınca çok ümitsizdir.” (Me’âric 70/19)

... إِنَّهُ لَفَرِحَ فَخُورٌ

“... Çok şımarık ve çok övünücüdür.” (Hûd, 11/10)

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ * أَنْ رَأَاهُ اسْتَعْنَىٰ

“Kendini yeterli gördüğü için çok azgındır” (Alak 96/6-7)

... فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ

“... O apaçık bir hasımdır” (Nahl 16/4.)

... وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا

“... Tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür.” (Kehf 18/54)

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ...

“Çünkü nefis daima kötülüğü emreder...” (Yusuf, 12/53),

إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

“Şeytan sizin için apaçık düşmandır.” (Bakara 2/208)

... وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ

“... Size daima kötülüğü emreder.” (Bakara 2/268)

زَيْنَ النَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ
الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْخَرْثِ ...

“Kadınlardan, oğullardan, kantarlarca yığılmış altın ve gümüşten, (otlağa) salınmış atlardan, davarlardan ve ekinlerden gelen zevklere karşı aşırı düşkünlük insanlara süslü/cazip gösterilmiştir...” (Âl-i İmrân 3/14)

Din ve peygamberin rehberliği olmadan insan; bu kötü davranışlarından aklına rağmen nasıl kurtulabilir? Kurtulamaz, kurtulamadığı her devirde görülmüştür. Bu yüzden;

... وَأَكْثَرُهُمْ كَافِرُونَ ...

“... Onların çoğu kâfirdir...” (Nahl 16/83),

وَلَا كِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ

“... İnsanların çoğu iman etmez...” (Hûd 11/17),

... وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ

“... İnsanların çoğu haktan hoşlanmaz.” (Mü’minûn 23/70),

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

“Çoğu Allah’a ortak koşmadan iman etmez” (Yusuf, 12/106)

... فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ ...

“...Çoğu Kur’an’dan yüz çevirmiştir...” (Fussilet 41/4)

... وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ...

“... İnsanların çoğu gerçekleri bilmez...” (A’raf 7/187)

... وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ...

“... İnsanların çoğu şükretmez” (Bakara 2/243)

... وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ...

“... Çoğu akıllarını kullanmaz.” (Mâide 5/103)

... وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ...

“... Çoğu cahildir.” (En’âm 6/111)

... وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ...

“... Çoğu fasıktır.” (Âl-i İmrân 3/110)

... وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ...

“... (Bu yüzden) çoğuna azap hak olmuştur...” (Hac 22/18)

İnsanın genel yapısında kötüyü işleme yeteneği olmakla birlikte o, İslam fitratı üzerine yaratılmıştır. Kötü davranışları sonradan edinir. Ana-babası ve çevresinin etkisiyle kötü inanç ve davranışlara sahip olur. Peygamberimiz (s.a.v.),

كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَابْوَاهُ يَهُودَانِهِ أَوْ يَنْصَرَانِهِ أَوْ يَمَجْسَانِهِ

“Her doğan çocuk fitrat üzere (tevhide meyilli olarak)

doğar, (sonra) ana ve babası onu Yahudi, Hıristiyan veya Mecusi yapar” buyurmuş (Ahmed, II, 275) ve sonra şu âyeti okumuştur:

فَاقِمِ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ
لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ...

“(Ey Peygamberim!) Sen yüzünü hanif (Allah’ı birleyen, doğru yoldan giden) olarak dine, Allah’ın insanları yarattığı Allah’ın fitratı üzerine çevir. Allah’ın yaratışında değişme yoktur. İşte doğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmez...” (Rûm 30/30)

Bu âyet ve hadis insanın yaratılıştan dine ihtiyacının olduğunu da ifade eder. Zaten insan dünyaya gelip ruh-beden bütünlüğüne kavuşmadan önce Yaraticının varlığını O’nun “Rab” oluşunu kabul etmiştir:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ
أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا
غَافِلِينَ

“Kıyamet gününde biz bundan (dinden, tevhit inancından) habersizdik demeyesiniz diye Rabb’in Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı ve onları kendi kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabb’iniz değil miyim? (Onlar da), evet (Senin Rab oluşuna) şahit olduk dediler.” (A’raf 7/172)

Bu ikrarını devam ettirenler, “*miu'min*”, bu ikrarını gizleyip Allah'ın din ve peygamberini tanımayanlar, “*kafir*” olmaktadır.

İnsanın aklını Hak yolda kullanması, nefsinin arzu ve isteklerine mani olması, dünya ve ahiret saadetini sağlayabilmesi ancak “*din*” ve “*peygamber*”in rehberliği ile mümkün olmaktadır. Aklını hayırda kullanmayan ve ilahi mesaja kulak vermeyenler ahirette cehennem ashabı olacaklardır:

كَلِمًا أَلْقَىٰ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ * قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ * وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ *

“Her grup cehenneme atıldıkça cehennem bekçileri onlara; “Siz bir uyarıcı (bu azaptan sakındırıcı peygamber) gelmemiş miydi” diye sorarlar. Onlar; “Evet, bize Uyarıcı/Peygamber gelmişti fakat biz (onu) yalanlamış ve “Allah hiç bir şey indirmemiştir, sizler ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, demiştik” diye cevap verirler. Ve şöyle derler: Şâyet (Peygamberin getirdiği ilahi mesaja) kulak verseydik ve aklımızı kullanmış olsaydık (şimdi) şu alevli ateşin ashabı arasında olmazdık.” (Mülk 67/8-10)

Allah (c.c.) insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak, onların dünya ve ahiret saadetlerini sağlamak için **kitap** ve **peygamber** göndermiştir. Din, kitap ve peygamberliğin tarihi, insanlığın tarihi kadar eskidir. Allah,

ilk insan Adem'i ilk peygamber olarak görevlendirmiş ve ona 10 sayfalık bir kitap vermiştir. Bu gerçek insanın dine, peygambere ve bir ilahi kitaba ihtiyacının olduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıklamalardan sonra “*din*” konusuna geçebiliriz.

II- DİN

Din nedir? Mahiyeti nedir? İlgi alanı nedir? Muhatabı kimdir? Önce bu soruları yanıtlayalım.

“*Din*” farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Diyanet İşleri Başkanlarından **Hamdi Akseki**, dini şöyle tanımlamıştır: “*Din; Allah tarafından vaz' olunmuş bir kanundur. İnsanlara saadet yollarını gösterir. Onların saadete erişmelerine delalet eder. Yaratılıştaki gaye ve hedefi, Allah'a ne suretle ibadet yapılacağını bildirir. İnsanları hayır olan işlere sevk eder.*”²

Yine eski Diyanet İşleri Başkanlarından **Hamdi Yazır** ise dini şöyle tanımlamıştır: “*Din zevi'l-ukulü hüsnü ihtiyarlarıyla bizzat hayırlara sevk eden bir vaz'ı ilâhîdir.*”³

Buna göre; **dinin muhatabı**, akıl sahipleridir. Dolayısıyla cansız varlıklar (cemâdât), bitkiler (nebâdat), hayvanlar, deliler, akılsızlar, çocuklar ve bunaklar din ile mükellef değildirler.

2. İslam Dini, s.7, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. Ankara-1966.

3. Hak Dini Kuran Dili, I, 83. Eser Kitabevi, İstanbul, 1972.

Dinin şartı, “akıl” ve “irade”dir. Hak Din, vahye dayanır. Hak Dinin kurallarını koyan bizzat Allah’tır. Din; insanı imana ve salih amellere sevk etmek, haramlardan ve kötülüklerden alıkoymak, ahlakını güzelleştirmek böylece, onun dünya ve ahiret saadetini sağlamak için vaz edilmiştir.

Dinin ilgi alanı; insanın bütün inanç, söz, fiil ve davranışlarıdır. Din insanın bütün faaliyetleri ile ilgilenir. Bazılarının sandığı gibi din; sadece insan ile Allah arasındaki ilişkileri düzenlemekten ibaret değildir. Din; İnsanın Allah ile insanlar, canlılar ve çevre ile olan ilişkilerini düzenler. Bu sebeple son din İslamın yüce kitabı Kur’an; insanın; nasıl iman edip ibadet edeceğini bildirdiği gibi yemesinden içmesine⁴, evlenmesinden boşanmasına,⁵ ticaretinden⁶ mirasının taksimine⁷, konuşmasından yürümesine⁸, annenin çocuğunu kaç sene emzirmesinden⁹, birisinin evine nasıl girileceğine¹⁰, çocukların, ana-babalarının yatak odalarına ne zaman ve nasıl gireceklerinden¹¹ yemeğin birlikte veya ayrı ayrı yenmesinin günah olmadığına¹²... varıncaya kadar bütün söz, fiil

4. A’râf, 7/31.

5. Nisâ, 4/23-25.

6. Rahmân, 55/8-9.

7. Nisâ, 4/11-12, 176.

8. Lokmân, 31/18-19.

9. Bakara, 2/233.

10. Nûr, 24/27-28.

11. Nûr, 24/58-59.

12. Nûr, 24/61.

ve davranışlarıyla ilgili temel kurallar getirmiştir. Yani “Din/İslam”; inançlar manzumesinden ibaret olmadığı gibi gönüllere, zihinlere, evlere ve camilere de mahkum ve mahsus değildir.

Din, isteğe bağlıdır. Dini kabul veya reddetmek insanların iradelerine bırakılmıştır. İcbârî değildir. Çünkü لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ “dinde zorlama yoktur.”¹³ Dinin ihtiyârî olması, insanın hayatı ve ölümü ile imtihana tabi tutulması¹⁴ sebebiyledir. İmtihan halinde olanın iradesinde hür olması gerekir. Dini kabul etmek zorunlu olsaydı, bütün insanlar mümin olurdu. Yüce Allah, Peygamberine,

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مِنَ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى
يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

“(Ey Resulüm!), Eğer Rabb’in dileseydi yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen iman etmeleri için insanları zorlayacak mısın?” demektedir. (Yunus 10/99) Allah, Hakkı göndermiş, inanıp inanmamayı insanların isteğine bırakmıştır.

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ...

“(Ey Peygamberim!) De ki: Hak Rabb’inizden (gelmiş) dir. Öyle ise dileyen iman etsin dileyen de inkâr etsin...” (Kehf 18/29)

13. Bakara, 2/256.

14. Mülk, 67/2.

Allah, insanları iman veya inkâr etmekte serbest bırakmakla birlikte onları iman etmeye ve salih ameller işlemeye teşvik etmiş, inkâr ve isyandan sakındırmıştır. Yukarıdaki âyetin devamında bunu açıkça görmekteyiz

Allah, peygamberleri vasıtasıyla tevhit ve ibadet esaslarını bildirmiştir. Bütün peygamberler, insanlara Hak Dini tebliğ edip açıklamışlardır. Bu Hak Dini kabul edenlerin adı, “Müslüman” dır. Bu ismi veren de bizzat Allah’tır:

هُوَ سَمِيكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا

“...Gerek önceki (kitaplarda) gerekse bu (Kur’an) da size Müslüman adını veren Allah’tır..” (Hac 22/78)

Şu âyetler de bu gerçeği ifade etmektedir:

... وَأَمَرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ...

Nuh (a.s.), “...Bana Müslümanlardan olmam emredildi...” (Yûnus 10/72)

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ ...

İbrahim ve İsmail (a.s.), “Ey Rabb’imiz! Bizi Sana Müslüman olanlardan kıl...” (Bakara 2/128)

... يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

Yakup (a.s.), “...Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslamı) seçti. O halde sadece Müslümanlar olarak ölüün.” (Bakara 2/132)

... فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ

Musa (a.s.), “Ey kavmim! Eğer Allah’a iman ettiyseniz, eğer müslümanlar iseniz O Allah’a güvenin/tevekkül edin.” (Yûnus10/84)

قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَأَشْهَدُ بِأَنَّ مُسْلِمُونَ

İsa (a.s.)’ın havarileri, “...Biz Allah (yolunun) yardımcılarıyız. Allah’a iman ettik. Şahit olun ki biz Müslümanlarız.” (Âl-i İmrân 3/52.)

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

“Allah katında din sadece İslam’dır.” (Âl-i İmrân 3/19)

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“ Kim İslam’dan başka bir din ararsa bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecektir. ...” (Âl-i İmrân 3/85)

Hak Din İslam’ın son Peygamberi, Muhammed (s.a.v.),¹⁵ ilahî kitabı da Kur’an’dır. Kur’an da son kitaptır. Şimdi Peygamber konusuna geçiyoruz.

15. Ahzâb, 33/40.

III- PEYGAMBER

Dini; insanlara tebliğ eden,sözlü ve uygulamalı olarak açıklayan peygamberdir. Kur'an'da "resul" ve "nebi" kelimeleri ile ifade edilen "peygamber", Farsça bir kelime olup "haber getiren" demektir. Kur'an'da Peygamberimiz (s.a.v.)'e bazen "nebi" bazen de "resûl" kelimesiyle hitap edilmiştir.Peygamberimiz (s.a.v.) hem nebî hem resuldür.¹⁶

Peygamberlik çalışmakla elde edilecek bir görev değildir.

... اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يُجْعَلُ رِسَالَتَهُ ...

"... Allah, elçiliği kime vereceğini en iyi bilir..."¹⁷

Peygamberlerin ilki, Adem (a.s.)¹⁸ sonuncusu da Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir.¹⁹

Peygamberlerin bir kısmının ismi, Kur'an'da zikredilmiş (25 veya 28), bir kısmının ise zikredilmemiştir.

Yüce Allah, bu gerçeği şöyle bildirmektedir:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ...

16. A'râf, 7/157.

17. En'âm, 6/124.

18. Ahmed, V,178.

19. Ahzab, 33/40.

"(Ey peygamberim!) Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmedığımız kimseler de var..." (Mü'min 40/78)

Ebu Zer'il-Ğıfârî;

– Ya Resulallah! Nebilerin evveli hangisidir, diye sormuş Peygamberimiz (s.a.v.) de; Adem'dir demiştir.

– O nebi mi idi diye sormuş, evet nebi idi cevabını vermiştir.²⁰

– Ya Rasulallah! Nebilerin sayısı kaçtır, diye sormuş, 124.000 dir diye cevap vermiştir.²¹

– Ya Rasulallah! Onlardan kaç resuldür demiş, 315'i (veya 313'ü) cevabını vermiştir.²²

Peygamberlerin hepsi aynı derecede değildir. Şu ayet bu gerçeği ifade etmektedir:

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ
دَرَجَاتٍ ...

"O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün

20. Ahmed, V, 178. İbn Sad, **Tabakâtü'l-Kübra**, I, 32. Beyrut, 1957. Haysemî, Mecmeu'z-Zevaid, VIII, 210.

21. Ahmed, V, 266. Haysemî, VIII, 210. Beyhakî **Sünenü'l-Kübra**, IX, 4.

22. Ahmed, V, 179. Beyhakî, IX, 4. Haysemî, VIII, 210. Asım Köksal, **Peygamberler Tarihi**, S. 9. TDV yayınlar

kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir...” (Bakara 2/253)

Peygamberlerin bir kısmı azim sahibi büyük peygamberlerdir.²³ Bunlar; **Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed** (s.a.v.)’dir.²⁴ Bu peygamberler aynı zamanda peygamberlerin seyyidleridir. Hz. Muhammed (s.a.v.) ise bu beşinin seyyididir.²⁵ Kıyamet gününde de insanların seyyidi olacaktır.²⁶ Öncekilerin ve sonrakilerin en değerli insanı Hz. Muhammed (s.a.v.)dir.²⁷

Amerikalı Yahudi asıllı **Jules Masserman**, Time Dergisinde (15/07/1974) “*Liderler Nerede*” başlıklı yazısında bir çok tarihi şahsiyeti tahlil ettikten sonra, “bütün zamanların en büyük lideri Muhammed’dir” demiştir. Yine Amerikalı yazar **Michael H. Hart**, dünyada etkili olmuş 100 kişiyi tanıtan bir eser yazmış, ilk sırayı Peygamberimize vermiştir.²⁸

Fransız tarihçisi La Martin, Hz. Muhammed (s.a.v.) için, “*Ondan daha büyük insan var mıdır?*” diye sormuş ve “*ondan daha büyük insan yoktur, Muhammed gerçekten en büyüktür*” demiştir.

Kıyamet gününde “**Hamd Sancağı**” Hz. Muhammed

23. Zuhuf, 46/43.

24. Taberi, Camiu'l-Beyan An Te'vilü'l-Âyi'l-Kuran, XXVI, 37. Kurtubi, el-Cami'li Ahkâmi'l-Kur'an, XVI, 220

25. Hakim, Müstedrek, II, 546.

26. Ahmed, I, 5. Müslim, Fedail, 3. II, 1782.

27. Tirmizi, V,588.

28. M. H. Hart, En Etkin 100, s. 1. Çeviri, M. Harmancı. İstanbul, 1994.

(s.a.v.)’e verilecek,²⁹ bütün peygamberler onun bu sancağı altında toplanacaklardır.³⁰

Kıyamet gününde Muhammed ümmeti, insanlara, Muhammed (s.a.v.) da Müslümanlara³¹ ve diğer ümmetlerin şahitlerine şahitlik edecektir.³²

Hz. Muhammed (s.a.v.) diğer peygamberlerden farklı olarak bütün insanlara ve cinlere peygamber olarak gönderilmiştir.³³

Peygamberimiz (s.a.v.); **İbrahim** (a.s.)’in duası,³⁴ ve **İsa** (a.s.)’in müjdesidir. (Saf 61/6)

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

“*Alemlere rahmet olarak gönderilmiştir.*” (Enbiyâ 21/107)

Bizlere Allah’ın bir lütfu ve nimetidir:

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ...

“*Andolsun Allah mü’minlere kendi içlerinden bir peygamber göndermekle büyük lütufta bulunmuştur...*” (Âl-i İmrân 3/164)

29. Ahmed, V, 138.

30. Ahmed, I, 281.

31. Bakara, 2/143, 22/78.

32. Nisâ, 4/41.

33. Sebe’, 34/28, Cin, 72/1-2, 14.

34. Bakara, 2/129.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا * وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ
وَسِرَاجًا مُنِيرًا

“Ey peygamber! biz seni şahit, müjdecî, uyarıcı, davetçi, aydınlatıcı ve ışık veren bir kandil olarak gönderdik.”
(Ahzâb 33/45-46)

Müminlerin şefaathisidir.³⁵

... بِالْمُؤْمِنِينَ رَوْفٌ رَحِيمٌ

“... Mü'minlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir.”
(Tevbe 9/128)

Uyulacak, arkasından gidilecek en güzel örnektir.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“Andolsun ki Resulullah'da sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için en güzel bir örnek vardır.” (Ahzâb 33/21) ayeti bu gerçeği ifade etmektedir.

Âyette geçen “**üsve-i hasene**”; uyulacak, arkasından gidilecek en güzel örnek, nümune-i imtisal demektir. Peygamberimiz (s.a.v.), kimler için ve hangi konularda örnektir? Âyette, “sizin için” denilmektedir. Bundan maksat, Müslümanlardır. Âyette, Hz. Peygamberi örnek alacakların üç niteliği zikredilmiştir:

35. Tirmizi, Sünnet, 33.

1. Allah'ın sevabını ümit edenler,
2. Ahireti arzu edenler,
3. Allah'ı çok zikredenler.

Allah'ın sevabını ümit etmeyen, ahiret gününe imanı olmayan ve Allah'ı zikretmek hatırına bile gelmeyen kimseler, Resulullah'ı kendilerine örnek ve rehber edinmezler. Peygamberimiz (s.a.v.); iman, ibadet ve ahlakta, zorluklara tahammülde, azim ve iradede, söz, fiil ve davranışlarda âyette vasıfları zikredilenler için bir nümune-i imtisaldir.

Peygamberimiz (s.a.v.)'in din ile ilgili görevi sadece ilâhî vahyi insanlara tebliğ etmekten ibaret değildir. Eğer Peygamberin görevi sadece dini tebliğ olsaydı, o insanlara örnek gösterilmezdi. Peygamberimiz (s.a.v.) hem dini insanlara tebliğ etmiş hem din kurallarını sözlü ve uygulamalı olarak açıklamıştır. Kur'an'da yer almayan konularda hükümler, kurallar ortaya koymuştur. Şimdi kısaca Peygamberimizin din ile ilgili vazifelerini görelim.

1- PEYGAMBERİN “DİN” İLE İLGİLİ GÖREVLERİ;

a) **Tebliği:** İlahi vahyi/Kur'an'ı insanlara ulaştırma.³⁶

... وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

“...Peygambere düşen apaçık tebliğden başka bir şey de değildir...” (Ankebût 29/18)

36. Nûr, 24/54.

b) Tebyin: Kur'an'ın mücmel / kapalı âyetlerini ve hükümlerini sözlü ve uygulamalı olarak açıklama.³⁷

... وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ ...

“..İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için sana zikri/Kur'an'ı indirdik...” (Nahl 16/44)

c) Teşri: Kur'an'da zikredilmeyen dini konuları yine Allah'tan aldığı bilgi ile ortaya koyma.

Peygamberimiz (s.a.v.),

أَلَا وَإِنِّي أُوتِيتُ الْقُرْآنَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ

“Bana kur'an ve onun gibi bir misli verildi” demiştir.³⁸

Dolayısıyla “**Sünnet**”;

1- Kur'an'daki hükümleri teyit eder. Mesela,

لَا يَحِلُّ مَالُ امْرِئٍ إِلَّا بِطَيْبِ نَفْسِهِ

“Bir Müslümanın malı (başkasına) onun gönül hoşnutluğu olmadan helal olmaz” hadisi,³⁹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً
عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ ...

“Ey Mü'minler, Mallarınızı aranızda batıl yollarla ye-

37. Nahl, 16/44.

38. Ahmed, IV, 131.

39. Ahmet, V, 72.

meyin. Kendi rızanız ile yaptığınız ticaret olursa başka...” âyetini (Nisâ 4/29) teyit etmektedir.

Âyet ve hadis aynı hükmü ifade etmektedir.

2- Açıklanmaya muhtaç âyetleri açıklar.

a) “Mücmel” âyetleri tefsir eder, “müshkil” lafızları açıklar.

Namaz, zekat ve hac ibadetlerinin nasıl yapılacağı sünnetle beyanı gibi.

b) Kur'an'ın “amm”/genel hükmünü “tahsis” eder.

Mesela,

لَا تَنْكَحُ الْمَرْأَةَ عَلَى عَمَّتِهَا وَلَا حَالَتِهَا وَلَا عَلَى ابْنَةِ أَخِيهَا وَلَا عَلَى ابْنَةِ
أُخْتِهَا فَإِنَّكُمْ إِنْ فَعَلْتُمْ ذَلِكَ قَطَعْتُمْ أَرْحَامَكُمْ ...

“Bir kadın, halasının, teyzesinin, erkek kardeşinin kızının ve kız kardeşinin kızının üzerine nikahlanmaz...” hadisi,⁴⁰

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ ... وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ ...

“Anneleriniz, kızlarınız.... Bunlardan başkası size helal kılındı...” (Nisâ 4/23-24) âyetinin umumunu tahsis etmiştir.

c) Kur'an'ın mutlakını takyit eder.

فَاقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ

40. Buhari, Nikâh, 27.

“(Namazda), *Kur’an’dan kolayınıza gelen (âyetler)i okuyun*”⁴¹ âyeti namazda mutlak olarak herhangi bir âyetin okunmasını ifade etmektedir. Peygamberimiz (s.a.v.),

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ

“*Fatiha suresini okumayan kimsenin namazı olmamıştır.*”⁴² sözü ile her namazda fatiha okunmasını gerekli görerek âyeti takyit etmiştir.

3- Kur’an’da hükmü bulunmayan meseleler hakkında hüküm getirir.

Mesela, ninenin miras hakkına sahip olması, fitır sadakasının ve vitir namazının vacip olması, balıkların ölüsünün helal olması, gagası ve pençesi olan hayvanların etlerinin haram olması gibi. Yüce Allah, şöyle buyurmaktadır.

وَمَا آتَيْكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا...

“.. *Peygamber size ne verdiyse onu alın. Size ne yasakladıysa ondan da sakının...*” (Haşr 59/7)

Âyet, savaşta elde edilen ganimetlerin taksim edilmesi ile ilgili olduğu gibi diğer dini konular için de söz konusudur.

Allah (c.c.) Peygamberini Kur’an’da şöyle tanıtmaktadır:

41. Müzzemmil, 73/20.

42. Tirmizi, Salat, 183. II, 25. Müslim, Salat, 34-36. I, 295.

... يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ ...

“...*Onlara iyiliği emreder, onları kötülükten men eder, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar...*”⁴³

Şu âyet, Peygamberin de haram kılmasından söz etmektedir:

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ

“*Kendilerine kitap verilenlerden Allah’a ve ahiret gününe iman etmeyen Allah ve Resûlü’nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle , küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın*” (Tevbe 9/29)

Şu âyet ise Peygamberin Allah (c.c.) ile birlikte “hüküm koyduğunu” bildirmektedir:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ...

“*Allah ve Resulü bir işte bir hüküm verdiği zaman artık iman etmiş bir kadın ve erkeğe o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur...*” (Ahzab 33/36)

Peygamberin “bir şeyi haram veya helal kılması”, “bir hüküm ortaya koyması” hiç şüphesiz kendiliğinden değildir. Çünkü

43. A’râf, 7/157.

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

“O arzusuna göre konuşmaz. O’(nun bildirdikleri) vah-yedilenden başka bir şey değildir.” (Necm 53/3-4)

Bu vahiy, Kur’an olduğu gibi, Peygamberin din adına koyduğu hüküm de vahye/Allah’tan aldığı emre dayanır. Bunun için yüce Allah (c.c.) bir çok âyette kendisiyle birlikte Peygamberine de itaat edilmesini istemiştir.

... وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“... Eğer mü’minler iseniz Allah’a ve Resulüne itaat edin.” (Enfal 8/1)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ...

“Ey Mü’minler, Allah’a itaat edin ve Peygambere itaat edin...” (Nisâ 4/59)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ...

“Ey Mü’minler! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman Allah ve Resulüne icabet edin...” (Enfâl 8/24)

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ...

“Kim peygambere itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur...” (Nisâ 4/80)

... فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“... Peygamberin emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar”. (Nûr 24/63)

Peygamberin “**üsve-i hasene**” olarak benimsenebilmesi için onun sünnetinin dindeki bu yerinin kabul edilmesi gerekir. Bütün bunların yanında Hz. Muhammed (s.a.v.)’in bir “kul / insan” olduğu unutulmamalı ve o, “**ilahlık**” mertebesine çıkarılmamalıdır. Yahudi ve Hıristiyanlar, **Üzeyir** ve **İsa** (a.s.)’a “**Allah’ın oğlu**” diyerek sapıtmışlardır.⁴⁴ Âyette Peygamberin “beşer” olması ile ilgili şöyle denilmektedir:

... هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا وَرَسُولًا

“... Ben sadece elçi olarak gönderilen bir insan değil miyim?” (İsrâ 17/93)

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ إِنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ...

“Ey peygamberim! De ki: Ben yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana ilahınızın sadece bir ilah olduğu vahyolunuyor...” (Kehf 18/110)

Ancak Hz. Muhammed (s.a.v.) sıradan bir beşer değildir. Şairin dediği gibi;

مُحَمَّدٌ بَشَرٌ لَا كَالْبَشَرِ بَلْ يَأْقُوتُ بَيْنَ الْحَجَرِ

44. Tevbe, 9/30.

“Muhammed bir beşerdir ancak her hangi bir beşer gibi de değildir. O taşlar arasında yakut gibidir.”

Onun değerini yükselten Allah'ın son elçisi olmasıdır:

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ...

“Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir...” (Âl-i İmrân 3/144)

Peygamberimiz (s.a.v.);

لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَبَتِ النَّصَارَى عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ فَإِنَّمَا عَبْدٌ فَقُولُوا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ

“Hıristiyanların İsa'yı övdüğü gibi beni aşırı övmeyiniz. Ben Allah'ın kuluym. O halde siz de Allah'ın kulu ve elçisi deyiniz” buyurmuştur. (Ahmed I, 24)

Peygamberimiz (s.a.v.), bu sözü ile tevazu göstermiştir. Çünkü O, bizzat Allah (c.c.) tarafından övülmüş ve Tevrat'ta ismi “Ahmed” olarak zikredilmiştir.⁴⁵ Kur'an'da ise Onun ismi “Muhammed” olarak geçmiştir.⁴⁶ Her iki isim de “övme” anlamındaki “hamd” kökünden gelmektedir. O, inancı, ameli, söz, fiil ve davranışlarıyla ve yüce ahlakıyla⁴⁷ övülmüş, bütün insanlara örnek,⁴⁸

45. Saff, 61/6.

46. Fetih, 48/29.

47. Kalem, 68/4.

48. Ahzâb, 33/21.

49. Şûra, 42/52.

rehber ve yol gösterici⁴⁹ olarak gönderilmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.)'i insan üstü bir varlık olarak algılamak da onu sadece “ilâhî vahyin tebliğcisi” olarak algılamak da yanlıştır. O, hayatın her alanı için örnek ve rehberdir.

Biz burada Peygamberimiz (s.a.v.)'in iman, ibadet, ahlak ve sosyal ilişkiler açısından örnek ve rehber oluşunu ele alıp Onun davranış modellerinden örnekler sunacağız.

2- HZ. MUHAMMED'İN (S.A.V.) ÖRNEKLİK MİSYONU

a) İnancı

Peygamberimiz (s.a.v.) kamil, hakiki ve muvahhit bir mü'min/Müslüman idi. Son din İslamın ilk iman edeni idi. Kur'an'da, onunla ilgili olarak,

وَأْمُرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ

“Bana Müslümanların ilki olmam emrolundu” denilmiştir. (Zümer 39/12)

Kur'an'da “hakîki mü'min” kavramı geçmektedir:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ * الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ * أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

“Mü’minler ancak Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen, kendilerine Allah’ın âyetleri okunduğu zaman (o âyetler), imanlarını artıran ve yalnız Rab’lerine güvenen kimselerdir. Onlar, namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden Allah yolunda harcayan kimselerdir. İşte onlar hakiki müminlerdir...” (Enfal 8/2-4)

Hz. Muhammed (s.a.v.), peygamberlik öncesinde de asla putlara tapmamıştır. Peygamber olarak görevlendirildikten sonra insanları tevhide, gerçek imana davet etmiştir. Peygamberin davet ettiği ve Kur’an’da Allah’ın **gerçek mü’min** olarak nitelediği manada imana sahip olabilmek için; kesin bir şekilde iman edilmesi, imanda asla şüphe olmaması,⁵⁰ Kur’an’ın ve Peygamberin haber verdiği şeylerin bütününe,⁵¹ azapla karşılaşmadan, yeis haline düşülmeden önce iman edilmesi,⁵² imana şirk karıştırılmaması,⁵³ iman esaslarının kalp ile tasdik edilmesi,⁵⁴ âyetlerden yüz çevrilmemesi ve Allah ve Resulünün hükümlerine razı olunması,⁵⁵ ayetlerin ve dini hükümlerin alay konusu edilmemesi (Kehf, 18/106) gerekir.

b) İbadeti

Peygamberimiz (s.a.v.), muhlis bir âbid idi. Bu, ona Allah’ın bir emri idi. Kur’an’da şöyle denilmektedir:

50. Yûnus, 10/95, Hucûrat, 49/15.

51. Bekara, 2/85.

52. Mü’min, 40/84-85,10/91.

53. En’âm, 6/82.

54. Bakara, 2/8, Yûnus, 5/41.

55. Nûr, 24/47, Nisâ, 4/60,65.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

“(Ey Peygamberim!) De ki: bana Dini Allah’a özgü kılarak O’na ibadet etmem emredildi.” (Zümer 39/11)

Ayakları şişinceye kadar namaz kıldığını gören Hz. Aişe (r.a.), Ona;

يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَصْنَعُ هَذَا؟ وَقَدْ غُفِرَ لَكَ تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ فَقَالَ:

“Ya Resulallah! Senin gelmiş ve geçmiş bütün günahların bağışlandığı halde⁵⁶ (niçin) böyle yapıyorsunuz”, diye sorar. Rasulüllah (s.a.v.)

يَا عَائِشَةَ! أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا

“Ya Aişe! Şükreden bir kul olmayayım mı?” der.⁵⁷

الدِّينُ النَّصِيحَةُ

“Din, ihlastır/samîmiyettir”⁵⁸ buyuran Peygamberimiz (s.a.v.)’in kendisi ihlasla ibadet ettiği gibi insanları da Allah’a ibadet etmeye davet etmiştir. Bu Allah’ın bir emri idi:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ...

56. Fetih, 48/1-2.

57. Müslim, Sıfâtü'l-Münafikîn, 81. III, 2171.

58. Müslim, İman, 95. Ebu Davud, Edeb, 59. Tirmizi, Birr, 17.

“Andolsun ki biz, “Allah’a ibadet edin ve Tağut’tan sakının” diye (emretmeleri için) her ümmete/topluma bir peygamber gönderdik....” (Nahl 16/36)

Çünkü insan Allah’a ibadet etmesi için yaratılmıştır.⁵⁹ Sözlükte, “itaat ve kulluk etmek, boyun bükme” anlamına gelen “**ibadet**” kavramı din ıstılahında; “mükellef insanın nefsinin arzusu hilafına Rabb’ını tazim için yaptığı kalbi ve bedeni fiildir. İbadetin bir özel bir de genel anlamı vardır. Özel manada ibadet; namaz, oruç, zekat, hac ve dua... gibi görevleri ifa etmektir. Genel manada ibadet ise; Allah (c.c.) ve peygambere itaat edip isyan ve haramları terk etmektir. Kur’an da ibadet; iman, ahlak, namaz, hac, zekat, cihat, evlenme, boşanma, helal-harama riâyet, ticaret, ahde vefa, yemin, kefare, ukubat... gibi Kur’an’ın başından sonuna kadar bütün hükümlerini uygulamayı, emir ve yasaklarına riâyeti ve sınırlarını korumayı ifade eder.

Fıkıh usulü kitaplarında Kur’an hükümlerinin “itikad, ibadet, ahlak, keffaret, muamelât ve ukubât” şeklinde kısımlara ayrılması anlatımı kolaylaştırmak içindir. Yoksa ahlakî ve amelî hükümler, ibadetlerden farklı şeyler demek değildir.

Uygulama itibariyle ibadetler dört kısma ayrılır:

a- İman, ihlas, niyet, tefekkür, marifet, sabır, havf ve reca... gibi kalbî/batînî ibadetler.

59. Zâriyât, 51/56.

b- Namaz, oruç, zikir, tesbih, tehlil, tekbir, tahmid, dua, ana-babaya iyilik, silâ-i rahim... gibi vücut organlarıyla yapılan ibadetler.

c- Zekat, sadaka, infak... gibi mal / servet ile yapılan ibadetler.

d- Hac, malı ve canı ile cihat ... gibi hem mal hem de beden ile yapılan ibadetler.

Allah’ın yapılmasını istediği şeyleri yapmak da, yasakladığı şeylerden kaçınmak da ibadettir.

İbadetin kabul olması için dört şartın birlikte bulunması gerekir. Bunlar; iman, ihlas, niyet ve İslam’a uygunluktur.

Hz. Muhammed (s.a.v.), her çeşidi ile ve şartlarına uygun olarak ömür boyu Allah’a ibadete devam etmiştir. Onu örnek almak isteyenlerin de aynı şekilde davranmaları gerekmektedir.

c) Ahlakı

Peygamberimiz (s.a.v.), en güzel ahlaka sahip idi. Yüce Allah, Peygamberimiz (s.a.v.) ile ilgili olarak,

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

“Gerçekten sen yüce bir ahlak üzeresin” buyurmuş⁶⁰ Peygamberimiz (s.a.v.)’in kendisi de,

60. Kalem, 68/4.

إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ

“Ben ancak güzel ahlaki tamamlamak için gönderildim” demiştir.⁶¹

Peygamberimiz (s.a.v.) ahlaka çok önem vermiş;

اللَّهُمَّ أَحْسَنْتَ خَلْقِي فَأَحْسِنْ خُلُقِي

“Allah’ım! Yarattışımı güzel yaptığın gibi ahlaki mı da güzel yap.”⁶²

اللَّهُمَّ اهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَعْمَالِ وَأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لِأَيِّدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ وَقِنِي سَيِّئِ الْأَعْمَالِ وَسَيِّئِ الْأَخْلَاقِ لِأَيِّقِي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ

“Allah’ım! Beni amellerin en iyisine ve ahlakın en iyisine ilet. Amel ve ahlakın en iyisine ancak sen hidâyet edebilirsin. Amellerin kötüsünden ve ahlakın kötüsünden beni koru. Amel ve ahlakın kötüsünden ancak sen koruyabilirsin.”⁶³

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّقَاقِ وَالنِّفَاقِ وَسُوءِ الْأَخْلَاقِ

“Allah’ım! Ayrılıktan, iki yüzlülükten ve ahlakın kötüsünden sana sığınırım.”⁶⁴ diye dua etmiştir.

İnsanları ahlaklı olmaya çağırmış ve;

61. Ahmed, III,75, Malik, Huluk,8.

62. Ahmed, I, 402. VI, 68, 155. el-Münzirî, et-Terğîb ve’t-Terhîb, II, 410.

63. Nesâî, İftitah, 16, II, 129.

64. Nesâî, Bkz. el-Münzirî. Et-Terğîb ve’t-Terhîb, II, 413. Tirmizî, Deavat, 126. Nesâî, İstiaze, 21.

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنَكُمْ خُلُقًا

“Sizin bana en sevimli olanınız ve kıyamet gününde bana en yakın olanınız ahlaki en güzel olanınızdır”⁶⁵ buyurmuştur.

İmanı “ahlak” kavramına dahil etmiş ve

“Hangi iman daha fazîletlidir” sorusuna, “güzel ahlaktır” cevabını vermiş,⁶⁶ قَالَ خُلُقٌ حَسَنٌ

أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيْمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا

“Müminlerin iman bakımından en mükemmeli ahlaki en güzel olanlarıdır.”⁶⁷

إِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ خُلُقًا

“Sizin en hayırlınız ahlaki en güzel olanınızdır”⁶⁸ ve

مَا شَيْءٌ أَثْقَلُ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ خُلُقٍ حَسَنٍ

“Kıyamet gününde müminin mizanında güzel ahlaktan daha ağır hiç bir şey yoktur”⁶⁹ buyurmuştur.

Yüce Allah, insanları,

65. Tirmizî, Birr, 71. IV, 370. bkz. Buharî, Fedailü’s-Sahabe, 27. Ahmed, IV, 193.

66. Ahmed, IV, 385.

67. Ebu Davud, Sünnet, 14. Ahmed, II, 250, 472 VI, 47, 99. Buhari, Edeb, 112. Tirmizî, Rada, 11; İman, 6. İbn Mace, Zühed, 31.

68. Buhari, Edeb, 38. VII, 81. Müslim, Fedail, 68. Tirmizî, Birr, 47, İman, 6. Ebu Davud, Sünnet, 14.

69. Tirmizî, Birr, 62. IV, 362. Ahmed, II, 442, 446.

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى

“İyilik (birr) ve takvada yardımlaşmaya” (Maide 5/1) çağırımız Peygamberimiz (s.a.v.) de,

الْبِرُّ حُسْنُ الْخَلْقِ

“Birr (iyilik, salih ameller), güzel ahlaktır” demiş⁷⁰ ve

وَخَالِقِ النَّاسِ بِخُلُقٍ حَسَنِ

“İnsanlara güzel ahlak ile muamele edin.” buyurmuştur.⁷¹

Peygamberimiz (s.a.v.), ahlâkî açıdan insanların en güzeli idi.⁷² Hz. Aişe validemize Peygamberimizin ahlâkının nasıl olduğunun sorulması üzerine,

فَإِنَّ خُلُقَ نَبِيِّ اللَّهِ كَانَ الْقُرْآنَ

“Onun ahlakı Kur’an ahlakı idi” cevabını vermiştir.⁷³ Bunun anlamı, Onun inancı, ameli, söz, fiil ve davranışları Kur’an’a uygundu demektir. Buna göre, iman edip salih ameller işlemek, İslam’ın emir ve yasaklarına riâyet etmek, insanlarla iyi ilişkiler içerisinde olmak ve kötülüklerden sakınmak güzel ahlak sahibi olmak demektir.

Peygamberimizin insanlarla olan ilişkileri, Müslüman-

70. Müslim, Birr, 14.

71. Tirmizî, Birr, 55.

72. Buharî, Edeb, 112. Müslim, Mesâcid, 267. Fedâil, 55. II, 1805. Ahmed, III, 270. Ebû Davud, Edeb, 1. Tirmizî, Birr, 69.

73. Müslim, Salat, 139.

lara tavsiye ettiği ve kendisinin de uyguladığı ahlâkî davranışları hadis ve siyer kitapları ile bize kadar ulaşmıştır.

Hz. Ali’nin oğlu Hasan (r.a.), “Hind b. Ebî Hâle’den Peygamberi gözümün önünde canlandırmasını istedim çünkü o, Peygamberi çok güzel anlatırdı. Bununla amacım, onun gibi olmaya çalışmaktı” demiştir. Bunun üzerine **Hind**, Peygamberimizi şöyle tanıtmıştır:

– O daima düşünceli idi, lüzumsuz konuşmaz, az, öz ve anlamlı konuşurdu. Sözlerini tane tane söylerdi. Gereğinden fazla ve eksik konuşmazdı.⁷⁴

– Güzel huyluydu, kaba ve hafif meşrep değildi. Az bile olsa iyiliği küçümsemezdi. Gülmesi tebessüm şeklinde idi.⁷⁵

Hz. Hüseyin’in isteği üzerine babası **Hz. Ali** (r.a.) Peygamberimizi şöyle anlatmıştır:

“– Peygamberin yanında lüzumsuz şeyler konuşulmazdı. Onu ziyarete gelenler onun yanından hiç boş dönmezler, bir takım meseleler öğrenirlerdi. İnsanları kötülüklerden sakındırır, kimseye suratını asmazdı. Arkadaşlarıyla yakından ilgilenirdi. Kötülüklerden hoşlanmazdı. İşleri tertipli olurdu. Haktan taviz vermezdi. Onun kendisine özgü bir makamı yoktu, otururken ve ayakta iken daima Allah’ı zikrederdi. Bir meclise gelince boş bulduğu yere otururdu.

74. Ebû Davud, Edeb, 21. V, 172.

75. M. Yusuf Kandehlevi, Hayatü’s-Sahabe, Terc. A. Muhtar Büyükcınar ve arkadaşları I, 36-39 İstanbul, 1979

İnsanlara hoşgörülü davranırdı. Onun meclisinde yüksek sesle ve haram şeyler konuşulmazdı. Meclisinde büyüğe saygı ve küçüğe sevgi gösterilirdi. O, daima güler yüzlü, iyi huylu ve yumuşak davranışlı idi. Kötü huylu, kaba, şarlatan, yüz kızartıcı, herkesi ayıplayan ve alaya alan bir insan değildi. Ondan bir şey isteyen mahrum kalmazdı. Hiç kimseyi kötülemez, ayıplamaz ve kimsenin kötü tarafını öğrenmek istemezdi. Konuştuğu zaman arkadaşları susar, o sustuğu zaman arkadaşları konuşurdu. Onun yanında münakaşa yapılmazdı. Sözü bitirmedikçe kimsenin sözünü kesmezdi.”⁷⁶

Hadis ve siyer kitaplarında Peygamberimizin güzel ahlakı, söz, fiil ve davranışları ile ilgili pek çok rivâyet vardır. Bu rivayetlere göre onun yüce ahlakının bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

– O; emin, güvenilir,⁷⁷ mütevazı,⁷⁸ edepli,⁷⁹ sabırlı⁸⁰, yumuşak huylu,⁸¹ affedici,⁸² çok merhametli,⁸³ çok şefkatli⁸⁴ kanaatkâr, muttaki, müstakîm, muhsin, salih ve sadık bir insandı.

76. M. Yusuf Kandehlevi, I,36-39. İstanbul, 1979.

77. Abdürrezzak, Musannef, V, 318. Buharî, Tefsir, 26/2, VI, 16. Müslim,

78. Müslim, Birr, 69, III, 2001. Ebû Davud, Edeb, 48. V, 203.

79. Ebû Davud, Edeb, 7. V, 147.

80. Tirmizî, Birr, 77. IV, 374. Bkz. Âl-i İmrân, 3/158,

81. Müslim, Birr, 74-79, III, 2003-2004. Bkz. A'raf, 7/199.

82. Ebû Davud, Edeb, 6. V, 143.

83. Tevbe, 9/128. Müslim, Fedail, 166. II, 189. Bkz. Tevbe, 9/128.

84. Şu'arâ, 26/215. Hicr, 15/88, Tevbe, 9/128.

– Asla büyüklenmez,⁸⁵ kimseye kaba davranmaz⁸⁶ ve kimseyi hakir görmezdi.⁸⁷

– Kötülüğe iyilikle muamele ederdi.⁸⁸ Davete icabet eder,⁸⁹ yapılan iyiliğe teşekkür ederdi.⁹⁰

– Zengin-fakir herkese eşit davranır,⁹¹ insanlar arasında ayırım yapmazdı.⁹²

– Özür dileyenin özrünü kabul ederdi, hoşgörülü idi.⁹³

– Çocukları çok sever,⁹⁴ hastaları ziyaret eder,⁹⁵ misafirlerine son derece ikramda bulunurdu.⁹⁶

– Nefret ettirmez, müjdeler, zorlaştırmaz, kolaylaştırırdı.⁹⁷

– Adaleti her yerde tatbik eder, zulmü hoş görmezdi.

اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلَمَاتُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ

85. Ebû Davud, Libas, 29. IV, 351.

86. Tirmizî, Birr, 69. IV, 368. Âl-i İmrân, 3/159.

87. Müslim, Birr, 32. III, 1986.

88. Kasas, 28/54

89. Ebû Davud, Et'ime, 1. IV, 124.

90. Ebû Davud, Edeb, 12. V, 157.

91. Ebû Davud, Edeb,46, 68, V, 202, 235.

92. Ahmed, V, 98. Ebû Davud, Edeb, 16. V, 164.

93. Buharî, Edeb, 38. VII, 81. Müslim, Selam, 4. II, 1706. Bkz. Teğabün, 64/14.

94. Müslim, Fedail, 64. II, 1808. Buharî, Edeb, 18. Fedâilü's-Sahâbe, 22. Tirmizî, Birr, 11. İbn Mace, Edeb, 3.

95. Müslim, Selam, 4, II, 1404. Birr, 39-43. III, 1989.

96. Ebû Davud, Et'ime, 5. IV, 128.

97. Ebû Davud, Edeb, 20. V, 170. Buharî, İlm, 11. Edeb, 80. Cihad, 164. Müslim, Cihad, 6-7.

“Zulümden sakın, çünkü zulüm, kıyamet gününde sahibini karanlıklarda bırakır” derdi.⁹⁸

– Asla yalan söylemezdi.⁹⁹ Doğru sözlüydü. Akrabalarıyla ilgilenir, emanetlere riayet eder, yoksulları doyurur, acizlerin işini görür, musibet ve felakete uğrayanlara yardım ederdi.¹⁰⁰

– Hiç “hayır” demezdi.¹⁰¹ Kendisinden bir şey talep edilince yapmak isterse “evet” der, yapmak istemezse sükut ederdi.

– İnsanların en cömerdi ve cesuru idi.¹⁰²

– Ev işlerine yardım ederdi.¹⁰³ Daima Allah’ı zikrederdi.¹⁰⁴ İpekli elbise giymez,¹⁰⁵ altın yüzük takınmaz,¹⁰⁶ altın ve gümüş kaptan yemek yemezdi.¹⁰⁷ Giyiminde temizliğe ve sadeliğe önem verirdi.”¹⁰⁸ Güzel koku sürünmeyi severdi.¹⁰⁹

– Hiç bir yemeği ayıplamazdı.¹¹⁰ Yemeğe besmele ile

98. Müslim, Birr, 56-57. Darimi, Siyer, 72. Ahmed, II, 92, 06,136.

99. Müslim, Birr, 28. III, 1985.

100. Abdürrezzak, V, 322. No: 9719. Buhârî, Bed’ü’l-Vahy, 3. I, 3.

101. Müslim, Fedail, 56. II, 1805.

102. Müslim, Fedail, 48.

103. Ahmed, VI, 256.

104. Tirmizî, Deavat, 9. V, 463.

105. Müslim, Libas, 11,13. II, 1642-1643.

106. Müslim, Libas, 51-53. II, 1654-1655.

107. Müslim, Libas, 3. II 1635-1636.

108. Libas, 42-45. II, 1651-1652. Bkz. Kandehlevi, Hayatüs-Sahabe, I, 37-39.

109. Müslim, Elfaz, 20. II, 1766. Tirmizî, Edeb, 37. V, 108. No. 2789. Ahmed, II, 128

110. Müslim, Eşribe, 187-188. II, 1632

başlar¹¹¹ ve sağ eliyle yerdî.¹¹² Yemekten önce ve sonra ellerini yıkardı.¹¹³ İyice doymadan sofradan kalkardı.¹¹⁴ Suyu üç yudumda içerdi.¹¹⁵

– Nefsi için kin tutmaz, öc almaz ve kimseye sövmezdi.¹¹⁶ Darılmaz ve dargın durmazdı.¹¹⁷

– Acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten,¹¹⁸ zenginlik ve fakirliğin fitnesinden, fakirlik ve zilletten,¹¹⁹ faydasız ilimden, saygılı olmayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olmayan duadan¹²⁰ Allah’a sığınırđı.

– Allah’tan daima hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliđi isterdi.¹²¹

– İnsanları renklerine, şekillerine ve servetlerine göre değil inanç, söz, fiil ve davranışlarına göre değerlendirirdi.¹²²

– İnsan haklarına,¹²³ müminlerin birlikteliğine, birbirle-

111. Ebû Davud, Et’ime, 15. IV, 138-140. Tirmizî, Et’ime, 47.IV,288.

112. Müslim; Eşribe, 104, 108. II, 1598, 1599.

113. Tirmizî, Et’ime, 39. I, 37-39.

114. Müslim, Eşribe,102-106. II, 1631-1632.

115. Müslim, Eşribe, 132-133. II, 1602.

116. Kamil Miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, IX, 276. No: 1457. XII, 135. No: 1985

117. Müslim, Birr, 25. III, 1984. Ebû Davud, Edeb, 55. V, 213.

118. Müslim, Zikir, 50. III, 2079. Tirmizî, Deavat, 116. V, 566.

119. İbn Mace, Dua, 3. II, 1262.

120. Müslim, Zikir, 73. III, 2088.

121. Müslim, Zikir, 72. III, 2087.

122. Müslim, Birr, 33. III, 1987.

123. Müslim, Birr, 60-61. III, 1997.

rine sevgi, şefkat ve merhamet ile davranmalarına,¹²⁴ kardeşliğe,¹²⁵ kusurların bağışlanmasına,¹²⁶ komşu haklarına,¹²⁷ sevgi¹²⁸ ve dostluğa,¹²⁹ akrabalarla ilişkinin sürdürülmesine ve onlara iyilik yapılmasına,¹³⁰ mal, can ve namus güvenliğine¹³¹ çok önem verirdi.

– Yetimlere bakılmasını,¹³² yoksulların doyurulmasını¹³³ çocukların iyi yetiştirilmesini,¹³⁴ misafirlere ikram edilmesini,¹³⁵ kötülüğün iyilikle savılmasını ve insanlara güzel davranılmasını,¹³⁶ selamlaşmayı,¹³⁷ Müslümana yardım etmeyi,¹³⁸ küçüklere sevgi, büyüklere saygı göstermeyi,¹³⁹ güler yüzlü olmayı,¹⁴⁰ doğruluğu,¹⁴¹ cömert-

124. Müslim, *Birr*, 65-67, III, 1999-2000

125. Buharî, *Edeb*, 57. Müslim, *Birr*, 23. Ebû Davud, *Edeb*, 47.

126. Müslim, *Birr*, 71,72. III, 2002.

127. Müslim, *Birr*, 140-144. III, 2025-2026.

128. Müslim, *İman*, 93. Tirmizî, *Et'ime*, 45. Ahmed, I, 167. II, 391.

129. Ebû Davud, *Edeb*, 122. V, 343-345.

130. Tirmizî, *Birr*, 10. IV, 316. Ebû Davud, *Edeb*, 124. V, 350-351.

131. Buharî, *İlm*, 37. *Tevhid*, 124. *Hac*, 132. *Edeb*, 43. Müslim, *Hac* 147.

Tirmizî, *Fiten*, 6. *Nesaî*, *Kuzat*, 36. *İbn Mace*, *Menasik*, 76.

132. Ebû Davud, *Edeb*, 124. V, 356.

133. Ahmed, II 263, 387.

134. Ebû Davud, *Edeb*, 124. V, 355.

135. Ebû Davud, *Edeb*, 124. V, 358

136. Tirmizî, *Birr*, 55.

137. Müslim, *İman*, 93. V, 74.

138. Buharî, *Mezalim*, 4. III, 98.

139. Tirmizî, *Birr*, 15. IV, 322.

140. Tirmizî, *Zühd*, 2. IV, 551. Ahmed, II 344, 360.

141. Tirmizî, *Kiyame*, 60. V, 112.

liği,¹⁴² samîmiyeti¹⁴³ iffetli¹⁴⁴ ve hoşgörülü olmayı,¹⁴⁵ adaleti,¹⁴⁶ iyiliği, güzelliği ve temizliği¹⁴⁷ yardım severliği¹⁴⁸ ve insanlara faydalı olmayı¹⁴⁹ teşvik ederdi.

– İnsanlara eziyet edilmesine, sövülmesine, lanetlenmesine, dövülmesine,¹⁵⁰ zarar verilmesine, güçlük çıkarılmasına,¹⁵¹ işkenceye,¹⁵² kin tutmaya,¹⁵³ dargın durmaya,¹⁵⁴ öfkelenmeye,¹⁵⁵ insanların aldatılmasına,¹⁵⁶ haset edilmesine,¹⁵⁷ arkadan çekiştirilmesine, gizli hallerinin araştırılmasına,¹⁵⁸ komşuya eziyet edilmesine,¹⁵⁹ iki yüzlülük yapılmasına, yalan söylenmesine,¹⁶⁰ yalancı

142. Tirmizî, *Edeb*, 41. V, 112.

143. Müslim, *İman*, 95. Ebû Davud, *Edeb*, 59. Tirmizî, *Birr*, 17. *Nesaî*, *Biat*, 31. *Dârimî*, *Rikak*, 41. Ahmed, I, 251. II, 294. IV, 102.

144. Buharî, *Ezan*, 36. I, 161.

145. Buharî, *Büyu*, 16.

146. Tirmizî, *Deavat*, 129. V, 578.

147. Tirmizî, *Birr*, 41. IV, 112.

148. Buharî, *Mezalim*, 3. III, 98.

149. *El-Münavî*, *Kenzü'l-Ummal*, I, 174.

150. Müslim, *Birr*, 84-95. III, 2005-2009.

151. Tirmizî, *Birr*, 27. IV, 382. Müslim, *Birr*, 77. Ebû Davud, *Edeb*, 10.

152. Müslim, *Birr*, 117-119. III, 2017-2018. Ebû Davud, 133. V, 360-361.

153. Müslim, *Birr*, 28. III, 1985. Buharî, *Edeb*, 57. Ebû Davud, *Edeb*, 47. Tirmizî, *Birr*, 21.

154. Buharî, *Edeb*, 57. Müslim, *Birr*, 123. Ebû Davud, *Edeb*, 47. Tirmizî, *Birr*, 21.

155. Müslim, *Birr*, 106-108. III, 2014.

156. Müslim, *İman*, 164.

157. Ebû Davud, 52. 40. V, 196.

158. Ebû Davud, *Edeb*, 41. V, 192.

159. Ebû Davud, *Edeb*, 52. V, 208.

160. Müslim, *Birr*, 98-105, III, 2011-2013.

şahitlik yapılmasına¹⁶¹ emanete hıyanetlik edilmesi-ne¹⁶².... karşı çıkardı.

Peygamberimizin bu ve benzeri güzel davranışları **hadisçilerin kurgulaması değil, gerçeğin ifadesidir**. Bu davranışlar, Kur'an'ın emir ve yasaklarıyla da örtüşmektedir. Kur'an'ın; insanın söz, fiil ve davranışlarıyla ilgili emir ve yasaklarından her biri birer ahlâki kuraldır. Çünkü **“ahlak”** ancak bir söz, fiil, iş ve davranış sonucu ortaya çıkar. Peygamberimiz (s.a.v.) bu kuralları hayatında uygulamış ve müminlerin de uygulamasını istemiştir. Peygamberimizin Kur'an'da yer alan emir ve yasakları kendi hayatında uyguladığı göz önünde bulundurulduğunda **Onun;** şirk, küfür, nifak, isyan, riya, fık, yalan, kibir, gurur, kendini beğenme, kıskanma, öfke, kin, hırs, cimrilik, israf, zulüm, şiddet, kusur araştırma, gıybet, dedikodu, gaflet, kaba davranma, kötü söz, içki, kumar, zina, hırsızlık, hainlik, kötü zan, emanete hainlik, kabalık, saygısızlık, kötülük, iftira, tembellik, alay etme, hilebazlık, sahtekârlık, sadakatsizlik gibi bütün kötü söz, fiil ve davranışlardan uzak olduğunu söyleyebiliriz.

Peygamberi örnek almak; onun gibi iman ve ahlak sahibi olmak, onun gibi güzel, söz, fiil ve davranışlarda bulunmak, onun gibi salih ameller işlemektir. Onu örnek almak, onun yaşadığı devrin gelenek ve göreneklerini devam ettirmek değildir. Din gereği yaptığı ve yapılmasını

161. Buharî, Şehâdet, 10. Edeb, 6. Müslim, İman, 143-144. Tirmizî, Şehâdet, 3. Birr, 4 Ahmed, III, 131.

162. Buharî, İman, 24. Müslim, İman, 106, Ebû Davud, Sünnet, 15.

istediği şeyleri yapmaktır. Onun gibi yönetici, onun gibi öğretmen, onun gibi vaiz, onun gibi eğitimci, onun gibi baba, eş, tüccar, komşu, onun gibi muttaki, muhsin, salih, halim, merhametli, sadık, müstakim, âdil, hoşgörülü ve güzel ahlak sahibi bir mü'min olmaktır.

Bir insanın Peygamberin sahip olduğu Kur'an ahlakına sahip olabilmesi için;

1- Allah'a ve Peygamber (s.a.v.)'e karşı görevlerini yapması,

2- Nefsinin, ailesinin ve diğer insanların haklarına riâyet etmesi, onlara ihsan ve ikramda bulunması,

3- Diğer canlılara ve çevreye saygılı olması gerekir.

Peygamberimizin; fert, aile ve toplum hayatımızda bize model olabilecek altı niteliğini kısaca örnek olarak anlatmak istiyoruz. Bunlar **Onun; adaleti, ihsanı, takvası, istikameti, hilmi ve merhametidir**.

1- Adaleti

Peygamberimizin hayatında insan davranışları açısından en önemli ilkelerden biriside adalettir. Peygamberimiz (s.a.v.) her işinde adil bir insan idi. Bu Ona Allah'ın bir emri idi.¹⁶³

“Adalet”; ifrat ve tefrit arasında orta yolu takip etmek, dinen haram kılınan şeylerden kaçınıp hak yol üzere

163. Şûrâ, 42/15.

dosdoğru olmak, büyük günahlardan sakınmak, küçük günahlarda ısrar etmemek, insana dünya ve ahirette zarar veren söz, fiil ve davranışları terk etmek, kötü olanı ve kötülük yapanı cezalandırmak, iyi olanı ve iyilik yapanı ödüllendirmek, tevhit üzere olmak ve zulmü terk etmektir.

“Adalet” genel olarak üç kısma ayrılır:

a) Kişi ile Allah arasında olan adalet. Bu; insanın Allah’ın haklarına riâyet etmesi, iman edip ibadet etmesi, haram ve yasaklardan kaçınıp emirlerini yerine getirmesidir.

b) Kişi ile nefsi arasında olan adalet. Bu; insanın; nefsi-ni, onu helâk edecek şeylerden men etmesi, arzularına uymaması, nefsinin haklarına riâyet etmesidir.

c) Kişi ile diğer insanlar arasında olan adalet. Bu; kişinin, insanların haklarına saygı göstermesi, hainlik etmemesi, her hususta insafli olması, zulmü ve kötülüğü terk etmesidir.

Bunun için;

1) *Sözde adil olunmalıdır.* Sözde adalet doğru sözlü olmak, hakkı ve doğruyu konuşmaktır. Yüce Allah,

...وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ...

“...Yakınlarınız dahi olsa konuştuğunuz zaman adil olun...” (En’âm 6/152)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

“Ey mü’minler, Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin” (Ahzâb 33/70)

Peygamberimiz (s.a.v.),

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَاتَّقِ خَيْرًا أَوْلَيْسَكَتُ

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse ya hayır konuşsun ya da sussun”

الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ

“Güzel söz sadakadır” buyurmuştur .¹⁶⁴

2) *Şahitlik adil olunmalıdır.* Bu, dosdoğru şahitlik yapmaktır. Yüce Allah,

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُنُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوَالِدَ الَّذِينَ وَالَاقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا ...

“Ey mü’minler! Adaleti titizlikle ayakta tutun. Kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun...” buyurmuştur. (Nisâ 4/135)

3) *Yargıda adil olunmalıdır.* Bu, haklıya hakkını, haksıza cezasını vermek, emanetleri ehline tevdi etmektir. Yüce Allah,

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ...

164. Müslim, İman, 77.

“Allah, size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman adaletli hüküm verin...” buyurmuştur. (Nisâ 4/58)

4) *Aile hayatında adaletli olunmalıdır.* Bu; eşlerin birbirlerine, ana-babaların çocuklarına, çocukların da ana-babalarına karşı saygılı olmaları ve haklarına riâyet etmeleridir.

5) *g̃lçü ve tartıda adil olunmalıdır.* Bu; ticaret kurallarına riâyet etmek, insanlara haksızlık yapmamak, onları kandırmamak, eksik ve yanlış tartmamaktır. Peygamberimiz (s.a.v.),

مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا

“Bizi aldatan bizden değildir” buyurmuştur.¹⁶⁵

6) *İş ve davranışlarda adil olunmalıdır.* Bu; her işi yerli yerinde ve en iyi bir şekilde yapmak, görevleri ehline tevdi etmektir. Peygamberimiz (s.a.v.),

إِذَا وُصِدَ الْأَمْرُ إِلَىٰ غَيْرِ أَهْلِهَا فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ

“İşleri ehli olmayana verildiği zaman kıyamet saatini gözleyin”,¹⁶⁶

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

“Sizden biriniz kendisi için isteyip arzu ettiği şeyi (mü’-

165. Müslim, İman, 102.

166. Buharî, İlim, 2.

min) kardeşi için de sevip arzu etmedikçe (gerçek manada) iman etmiş olamaz”¹⁶⁷ buyurmuştur.

Adalet her işin başıdır. Bu sebeple olmalı ki Yüce Allah,

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ ...

“Gerçekten Allah, adaleti, ihsanı ve yakınlarla vermeni emreder...” (Nahl 16/90)

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُوَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ...

“Allah, size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle emreder...” buyurmuştur. (Nisâ 4/58)

Peygamberimiz (s.a.v.) hayatı boyunca her söz, fil ve davranışında adil olmuştur. Onu kendisine örnek edinmek isteyen kimse de adil olmak zorundadır.

2- İhsanı

Bütün peygamberler gibi Hz. Muhammed (s.a.v.) muhsin bir insan idi.

“İhsan” kavramının üç anlamı vardır:

a) Bir şeyi iyi ve güzel yapmak, b) İyi, doğru, güzel ve

167. Müslim, İman, 93.

yararlı fiiller işlemek, c) İyilik etmek, ikramda ve ihsanda bulunmak ve iyi davranmak.

Peygamberimiz (s.a.v.) “**ihsanı**”;

الْإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

“İhsan, Allah’ı görüyormuşsun gibi O’na ibadet etmen-
dir. Her ne kadar sen O’nu görmüyorsan da O, seni görü-
yordur” şeklinde tarif etmiştir.¹⁶⁸

İhsanı üç kısımda ele alabiliriz:

a) Allah’a karşı ihsan. Bu üç şekilde gerçekleşir:

1) İman etmek.

2) Allah’ın emirlerine uymak (şükür, itaat ve salih amel)

3) Yasaklarından kaçınmak.

b) İnsanlara karşı ihsan. Bu da üç şekilde gerçekleşir.

1) Ana-babaya karşı ihsan: Onlara öf bile dememek, onları azarlamamak, onlara güzel söz söylemek, onlara karşı merhametli ve mütevazî olmak, onlara dua etmek.

2) Eşlerin birbirlerine karşı ihsanı: Haklara riâyet etmek, hainlik etmemek ve karşılıklı saygı ve sevgi göstermek.

3) Diğer insanlara karşı ihsan: İnsanlara maddî-manevî menfaat sağlamak, onların haklarına riâyet etmek,

168. Buhari, İman, 37.

ihtiyaçlarını gidermek, öğüt vermek, iyiliğe ve hayra teşvik etmek, onları kötülük ve haramlardan men etmek, onlara doğru yolu göstermek, güzel söz söylemek, güler yüzlü davranmak, iyi ve kötü günlerinde yanlarında olmak, ırzlarına, mallarına ve canlarına tecavüzde bulunmamak.

c) İnsanın nefesine karşı ihsanı. Bu da üç şekilde gerçekleşir:

1) Şartlarına uygun iman etmek,

2) Salih ameller işlemek,

3) Haram ve yasaklardan kaçınmak, kendisine dünya ve ahirette zarar veren davranışları terk etmek.

Bir insanın “muhsin” vasfını kazanabilmesi için; Mü’min, Müslüman, müstakim, muttaki, sabırlı, ihlaslı ve salih bir insan olması, salih ameller, hayır ve hasenat işlemesi gerekir.

Peygamberimiz (s.a.v.), bütün bu hasletlere sahipti. Onu örnek almak isteyen kimsenin de muhsin vasfını kazanması şarttır.

3- Takvası

Peygamberimiz (s.a.v.), takva sahibi (muttakî) bir insandı.

... وَاللَّهُ إِنِّي لِأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتَقَاكُمْ لَهُ

“... İcinizde Allah’tan en çok korkan ve Allah’ın emirlerini yerine getirme ve yasaklarından sakınma konusunda en titiz davranan kimse benim...”¹⁶⁹ hadisi bu gerçeği ifade etmektedir. Bir insanın takva sahibi olabilmesi için üç şeyi yapması gerekir:

- 1) Şirk, küfür ve nifaktan sakınıp iman etmesi,
- 2) Büyük günahları işlemekten ve küçük günahlarda ısrar etmekten sakınması,
- 3) Kalbi Haktan meşgul edecek her şeyden temizleyip bütün varlığı ile Allah’a yönelmesi.

Bir insanın “muttakî” vasfını kazanabilmesi için; mü’min olması, Allah ve peygamberinin emirlerine uyması, Allah ve peygamberin yasaklarından kaçınması kısaca şeriata ve sünnetullahı uyması gerekir.

Yüce Allah, insanlar arasındaki üstünlüğü takvaya bağlamış ve

... إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىكُمْ ...

“... Sizin en üstünüünüz en muttaki olanınızdır...” buyurmuştur. (Hucurât 49/13)

Peygamber (s.a.v.) de,

الْمُسْلِمُونَ إِخْوَةٌ لِأَفْضَلِ لِأَحَدٍ عَلَى أَحَدٍ إِلَّا بِالتَّقْوَى

169. Buharî, Nikah, 1. Müslim, Nikah, 1. Nesaî, Nikah, 4. Darimî Nikah,3. Ahmed, III, 241.

“Müslümanlar kardeştir, Birinin diğereine takva dışında bir üstünlüğü yoktur” buyurmuştur.¹⁷⁰

Peygamberimiz (s.a.v.)’i kendine örnek edinmek isteyen kimsenin onun gibi muttaki bir insan olması gerekir.

4- İstikameti

Hz. Muhammed (s.a.v.) müstakim ve sadık bir insandı.

“İstikamet”; doğru ve düzgün olmak, dini ve dünyevi bütün işlerde orta yolu takip etmek, itaat olan fiilleri işlemek, isyan olan fiillerden kaçınmaktır. İncasında, amelinde, ahlakında, söz, fiil ve davranışlarında dosdoğru olan kimseye “müstakîm” denir.

Peygamberimiz (s.a.v.), özünde, sözünde ve her işinde sadık ve müstakîm idi. Çünkü bu, ona Allah’ın bir emri idi: Yüce Allah,

فَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتِ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا ...

“(Ey Peygamberim!) Sen ve seninle beraber tevbe eden (Mü’minler) emrolunduğunuz gibi dosdoğru olun...” buyurmuştur. (Hud 11/112)

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا بَعْدَكَ قَالَ

“Ya Rasulallah! İslam hakkında öyle bir söz söyle ki onu senden başka kimseye sormayayım” diyen Süfyan b. Abdillâh es-Sekafî’ye,

170. Taberânî, Bkz. İbn Kesîr, IV, 217. Camiu’s-Sağîr, VI, 9211.

قُلْ أَمَنْتُ بِاللَّهِ فَاسْتَقِمُّ

“Allah’a iman ettim de ve dosdoğru ol” demiştir.¹⁷¹

Hiz. Muhammed (s.a.v.) hayatı boyunca özü ile sözü, içi ile dışı, söylediği ile yaptığı aynı olmuştur. Hiz. Muhammed (s.a.v.)’ı kendine örnek edinmek isteyen mü’minin de böyle olması gerekir.

5- Hilmi

Peygamberimiz (s.a.v.), hilm sahibi bir insandı. “Hilm”, vakar ve sekînet sahibi olmak, yumuşak huylu olmak, aceleci olmayıp teenni ile davranmak anlamındadır. “Hilm”; bir insanın hoşgörüsünü, affediciliğini, basiret ve kararlılığını, sabırlı ve akıllı, öfkesiz ve yumuşak davranışlı oluşunu ifade eder.

Peygamberimiz (s.a.v.), hayatı boyunca kimseyi kırmamış, kimseye sert ve kaba davranmamıştır.

Sahabeden Enes (r.a.),

خَدَمْتُ عَشْرَ سِنِينَ بِالْمَدِينَةِ... مَا قَالَ لِي أُفٍّ قَطُّ

“Ben Peygamber (s.a.v.)’e Medine’de on yıl hizmet ettim. Bana öf bile demedi” demiştir.¹⁷²

لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ

171. Müslim, İman, 62. I, 64.

172. Ebu Davud, Edep, 1.

“Gerçek pehlivan, insanları güreşte yenen değil, öfkelenildiği zaman nefsine hakim olabilen insandır”¹⁷³ diyen Peygamberimiz (s.a.v.), kendisinden öğüt isteyen birisine “öfkelenme” buyurmuş ve öfkelenen kimselere, abdest almayı, ayakta ise oturmayı, öfkesi geçmediği takdirde yatıp uzanmayı tavsiye etmiştir.¹⁷⁴ Öfke ve şiddet yerine sakin ve yumuşak olunmasını istemiş ve ,

إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرَّفْقَ وَيُعْطِي عَلَيْهِ مَا لَا يُعْطَى عَلَى الْعُنْفِ مَنْ يُحْرَمُ
الرَّفْقَ يُحْرَمُ الْخَيْرَ كُلَّهُ

“Allah, yumuşak davranışlı olmayı sever, sert davranışla vermediğini yumuşak davranışla verir, kim yumuşaklıktan mahrum kalırsa bütün hayırlardan mahrum kalır” buyurmuştur.¹⁷⁵

“Hilm”in iki boyutu vardır. Biri “akıl” diğeri “ahlak” dır. Akıl anlamında hilm, insanın her işinde akıllı davranması, ahmaklıktan ve cahillikten uzak olması demektir. Akıllı hareket; azmamayı, taşkınlık yapmamayı, haddi aşmamayı ve öfkeye kapılmamayı, teenni ile hareket etmeyi gerektirir. Peygamber (s.a.v.);

الشُّؤْدَةُ فِي كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا فِي الْعَمَلِ الْآخِرَةِ

“Ahiret ameli hariç her şeyde teenni ile (düşünerek, acele etmeden) hareket edilmesi gerektiğini” söyle-

173. Kamil Miras, Tecrid-i Sarih Tercmesi, XX, II, 148.

174. Ebû Davud, Edeb, 4.

175. Ebû Davud, Edep, 11.

miştir.¹⁷⁶ Ahlâkî anlamda “hilm”; affedici, sabırlı, hoşgörülü, iyiliksever, sakin, vakur, ağırbaşlı davranmayı ifade eder. Kur’an’da bir çok âyette yüce Allah bu şekilde davranılmasını istemektedir.

وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ...

“Rabbinizden bir mağfirete koşun...” (Âl-i İmrân 3/133)

... وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ

“... Müminler, kızdıkları zaman bağışlarlar” (Şûrâ 42/37)

قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أذى

“Güzel söz ve bağış, peşinden eziyet gelen sadaka vermekten daha hayırlıdır...” (Bakara 2/263)

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

“Affı al, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir” (A'râf 7/199)

... وَالْيَعْفُوا وَالْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ...

“Bağışlasınlar, hoşgörülü olsunlar. Allah’ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız?” (Nûr 24/22)

176. Ebû Davud, Edep, 11.

وَلَا تَسْتَوِى الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِىَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ
وَيَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ

“İyilik ile kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel biçimde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki candan bir dost olur” (Fussilet 41/34) âyetleri “hilm” sahibi olunmasını öngörmektedir. Peygamber (s.a.v.) Kur’an’ın bu emirlerine uygun olarak hareket etmiştir. Yüce Allah onun “yumuşak davranışlı” olduğunu Kur’an’da tescil etmiştir.

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِن
حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ

“Ey Peygamberim!) Allah’ın merhameti sebebiyle onlara (ashabına) yumuşak davrandın. Şâyet sen kaba ve katı kalpli olsaydın hiç şüphesiz onlar etrafından dağılıp giderlerdi. Sen onları affet, bağışlanmaları için dua et iş (lerin)de onlarla istişare et...” (Âl-i İmrân 3/159)

Onu örnek edinmek isteyenlerin de böyle hareket etmeleri gerekir.

6- Merhameti

Peygamberimiz (s.a.v.) çok merhametli bir insandı. Çünkü,

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

“O alemlere rahmet olarak gönderilmiştir” (Enbiya 21/107)

Bir gün torunu Hasan’ı öpmüştü. Bunu gören Akra’ b. Habis, “Benim on çocuğum var hiç birini öpmedim” demiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.),

مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ

“Merhamet etmeyene merhamet edilmez” buyurmuştur.¹⁷⁷

Sahabeden Enes (r.a.),

مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَرْحَمَ بِالْعِيَالِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ

“Çoluk çocuğuna Peygamberden daha merhametli bir kimse görmedim” demiştir.¹⁷⁸

Peygamberimiz (s.a.v.) mü’minlere karşı da çok merhametli idi. Yüce Allah onu, Kur’an’da,

... بِالْمُؤْمِنِينَ رَوْفٌ رَّحِيمٌ

“Mü’minlere karşı çok merhametli ve şefkatlidir” diye tanıtmıştır.¹⁷⁹

Peygamberimizin kendisi çok merhametli olduğu gibi diğer insanların da merhametli olmalarını istemiş ve

177. Müslim, Fedail, 65. Kamil Miras, Tecrid, XII, 129.

178. Kamil Miras, Tecrid, III, 458.

179. Tevbe, 9/128.

مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ لَا يَرْحَمُ اللَّهُ

“İnsanlara merhamet etmeyene Allah merhamet etmez” buyurmuştur.¹⁸⁰

İnsanlara iyilik etmek, merhametin ürünüdür, insanların kusurunu bağışlamak merhametin sonucudur. İnsanları sevmek de merhametten kaynaklanır.

İnsan, “öfkelenebilecek” kabiliyette yaratılmıştır. Ancak insan eğitim ve terbiye ile öfkesine sahip çıkmasını öğrenebilir. Öfkeye sahip çıkmayı öğrenmenin en iyi yolu Hz. Muhammed (s.a.v.)’i örnek almaktır.

Kısaca değindiğimiz bu altı ilke, fert ve toplumlar için hayatî öneme haiz kurallardır.

“Adalet”; siyasî, içtimâî ve iktisâdî adaletin, hukuk devletinin, kişi, aile ve toplum haklarına uymanın;

“İhsan”; sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın, çalışma ve kalkınmanın;

“Takva”; kötülüklerden ve kirliliklerden korunmanın, temiz toplum olmanın, fazilet ve ahlakın,

“İstikamet”; özde, sözde ve bütün işlerde dürüst olmanın;

“Hilm”; hoşgörülü olmanın, insan hak ve hürriyetlerine, yaşama hakkına, fikir ve düşüncelerine saygılı olmanın,

180. Tirmizi, Zühhd,55.

“*Merhamet*”; birlik ve beraberliğin, huzur ve barışın temininde baş tacı edilmesi gereken ilkelerdir. Bu ilkelerden hiç bir fert ve toplum müstağni olamaz. Bu itibarla Hz. Muhammed (s.a.v.), bütün insanlar için en güzel bir örnektir.

SONUÇ

Yaratılmışların en şerefli olan insan, Allah’a ibadet etmesi için yaratılmış, bütün kâinat ve sayısız nimetler kendisi için verilmiş, “*ilahi emaneti*” yüklenmiş ve “*ibadet*” ile sorumlu tutulmuştur. Bu görevini yapabilmesi için akıl ve fikir verilmiş, rehber ve örnek olmak üzere kitap ve peygamberler gönderilmiştir. Çünkü insan “nefis” sahibidir. Kötülük işlemeye kabiliyeti vardır. İyi ve kötüyü işleyebilen bir “varlık” olması, insanın dünyada “imtihan” halinde olmasının sonucudur. Bu imtihanı, iman, salih amel ve güzel ahlak ile kazananlar olduğu gibi, inkar, isyan ve kötü ahlak ile kaybedenler de vardır. Allah, insanların küfre ve isyana düşmelerini istememektedir. Onun için “din” göndermiştir. Din, insan içindir. Dolayısıyla din; insanın fert, aile ve toplum hayatındaki bütün davranışlarıyla ilgilidir. Amacı, fert ve toplumların huzurlu ve mutlu olmasıdır. Dinin bu amacına ulaşabilmek için insanın ilahi mesaja uyması, dini insanlara tebliğ edip sözlü ve uygulamalı olarak açıklayan Peygamberin sözlerine kulak vermesi ve her sahada onu kendisine örnek

edinmesi gerekir. Çünkü O, mü’minler için en güzel örnek ve alemlere rahmet olmak üzere gönderilmiştir. O, en yüce ahlak üzeredir. Müjdeleyici, uyarıcı ve yol göstericidir. Onun inanç, söz, fiil ve davranışlarını kendine rehber edinen fert ve toplumlar, huzur ve mutluluğa ulaşır, Allah’ın sevgi ve rızasını kazanır.

Ne mutlu onun yolundan gidenlere ve onu kendine önder ve örnek edinenlere.

Salât ve selam onun üzerine olsun.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdürrazzak b. Hemmam, Ebu Bekr es-Sana'ânî (ö. 211/807), *el-Musannef*, Thk. Habîbü'r-Rahmân el-A'zamî, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1990.
- Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Akseki, Ahmed Hamdi, *İslam Dini*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1966.
- Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali,(ö. 516/1122) *es-Sünen'ü'l-Kübra*, Haydarabat, 1347.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail (ö. 256/869) *el-Câmi'u's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Dârimî, Ebû Abdullah b. Abdurrahman (ö.255/868) *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Ebu Davud, Süleyman b. El-Eş'âs (ö.275/888), *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Hâkim, en-Nîsâbûrî, Ebu Abdullah Muhammed (ö.405/1014) *el-Müstedrek, ale's-Sahîhayn*, Beyrut, tarihsiz.
- Haysemî, *Mecmeu'z-Zevaid*, Baskı yeri ve tarihi yok.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail *el-Camiu's-Sağîr*, Baskı yeri ve tarihi yok.
- İbn Mace, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (ö. 275/888) *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- İbn Sa'd, *et-Tabakât'ü'l-Kübra*, Beyrut, 1957.

- Kandehlevî, M. Yusuf, *Hayatü's-Sahabe*, Terc. A. Muhtar Büyükcınar ve arkadaşları, I,36. İstanbul, 1979.
- Köksal, Asım, *Peygamberler Tarihi*, TDV yayınları.
- Kurtubi, Muhammed b. Ahmed, (ö. 671/1272) *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Kahire, 1935.
- M. H. Hart, *En Etkin 100 Kişi*, Çeviri, M. Harmancı. İstanbul, 1994.
- Malik b. Enes (ö. 179/795), *el-Muvatta'*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Miras, Kamil, *Sahîhi Buhâri Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*, Diyanet İşl. Bşk. Yay.
- Münâvî, *Kenzü'l-Ummal*,
- Müslim, b. El-Haccac el-Kuşeyrî (ö. 261/874) *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- El- Münzirî, Abdülazîm Abdülkavî, *et-Terğîb ve't-Terhîb, Mine'l-Ehâdîsi's-Şerîf*,
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Es-Sinan b. Bahr el-Horasânî, (ö. 303/915) Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Taberi, Abdullah ibn Cerîr (ö. 310/922), *Cami'u'l-Beyan An Te'vîliyi'l-Kur'an*, Mısır, 1954.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa (ö.279/892), *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Yazır, Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Kitabevi, İstanbul-1971.